

Presens partisipp i mellomnorske diplom

Av Endre Mørck

I artikkelen beskrives bruken av presens partisipp i mellomnorsk, og denne bruken sammenliknes med norrøn folkelig og lærd stil. Undersøkelsen bygger på 3208 diplom fra tidsrommet 1350–1524 med i alt 2804 forekomster av presens partisipp. Substantiverte presens partisipp beskrives kortfatta, og den sjeldne adverbiale bruken av slike partisipp registreres, men hovedfokus er på den forholdsvis utbredte attributive, appositive og predikative bruken av presens partisipp i materialet. Det gis en grundig omtale av disse tre bruksmåtene med eksempel på alle de verba som står i presens partisipp. Hovedkonklusjonen er at den attributive, appositive og predikative bruken av presens partisipp i de mellomnorske diploma i noe varierende grad er som i norrøn lærd stil. Andre resultat av undersøkelsen er at det er lite variasjon i materialet, både kronologisk mellom ulike perioder og sosialt mellom diplom med ulike utstedere.

1 Bakgrunn

Formålet med denne artikkelen er dels å utvide kunnskapen om mellomnorsk språk ved å beskrive bruken av presens partisipp i et diplommateriale fra denne perioden, og dels å beskrive diplom som sjanger ved å se på bruken av presens partisipp i dette materialet i forhold til de to begrepa folkelig og lærd stil. Substantiverte presens partisipp og adverbial bruk av slike partisipp vil bli omtalt kortfatta, mens hovedvekta blir lagt på adjektivisk og verbal bruk, dvs. attributive, appositive og predikative presens partisipp.

Mens substantiverte presens partisipp hadde nominal bøyning i norrønt (Noreen 1923: 287), hadde slike partisipp ellers svak adjektivbøyning eller stod ubøyde (Noreen 1923: 297–298). På grunnlag av et stort gam-

malnorsk materiale har Aasen (1971) argumentert for at presens partisipp var samsvarsbøyd i adjektivisk bruk, men ubøyd når de hadde verbal karakter. Seinere reduksjon av trykksvake vokaler og andre endringer i bøyingsystemet gjør det vanskelig å følge opp med en tilsvarende gransking av det mellomnorske materialet, og bøyinga av presens partisipp vil derfor ikke bli behandla her.

I omtaler av den norrøne prosalitteraturen er det etter Nygaard (1896) vanlig å skille mellom folkelig og lærd stil. Ifølge Nygaard (1905: 1) har den folkelige stilen «sit forbillede i den daglige tale og det munttlige foredrag, saaledes som dette havde udviklet sig i offentlig forhandling og i sagamændenes fortælling», mens den lærde stilen «følger i en vis udstrækning, tildels paa en paaafaldende maade, analogier fra fremmed sprogbrug, især fra latin». Videre sier Nygaard (1905: 2): «Den folkelige stil hører hjemme i originalverker af fortællende indhold og i det originale lovsprog. Den lærde stil findes fortrinsvis i oversættelser eller bearbejdelser fra fremmede sprog eller i verker, der forudsætter kjendskab til fremmed literatur.» Når Nygaard (1879) i sin beskrivelse av presens partisipp skiller mellom på den ene sida «det klassiske sprog» og «klassisk prosa» og på den andre sida «oversatte skrifter», «kunstigere stil», «fremmedartet brug» og «en vis art skrifter», er det klart at han har i tankene det som seinere kalles henholdsvis folkelig og lærd stil.

Blant «[d]en lærde stils mest iøinefaldende syntaktiske egenheder» nevner Nygaard (1896: 155) bruken av presens partisipp, og Nygaard (1905: 236) oppsummerer dette slik: «Præs. particip bruges i L. S. meget hyppigere end i F. S.; adskillige anvendelser hører udelukkende hjemme i L. S.» Ut fra beskrivelsene til Nygaard (1879; 1896: 155–160; 1905: 236–248) framgår det at et hovedtrekk ved bruken av presens partisipp i lærd stil er at partisippet gjerne har mer verbal enn adjektivisk karakter og ofte knytter til seg utfyllinger på samme måte som verb, og at partisippet sammen med utfyllingene såleis kan fungere som erstatning for bl.a. en relativsetning (1a). Vi finner også særlig i lærd stil såkalt dobbel dativ med presens partisipp sammen med et nominalt ledd i stedet for en adverbial leddsetning (1b). Videre kan det nevnes at presens partisipp i lærd stil kan stå med aktiv betydning predikativt etter *vera* 'være' som omskriving for ei finitt verbform (1c) og etter sanseverb sammen med et nominalt ledd som alternativ til akkusativ med infinitiv (1d). Dessuten brukes gjerne presens partisipp i lærd stil med passiv betydning sammen med *vera* for å uttrykke en handling som bør, må eller kan skje (1e). En

mer detaljert gjennomgang av bruken av presens partisipp i norrønt blir gitt nedafor som bakgrunn for presentasjonen av det mellomnorske materialet.

- 1 a ... þa er þo hofuð vapn biugr skialldiatunn [**ryptanðe** mæðr ælligum loga]. – ... *så er likevel et hovedvåpn en bøyd skjoldjotun som spyr en ildflamme* [bokstavlig: *spyende med ildflamme*]. (Kgs. s. 63)
- b ok saker hans verðlæika ... skipar hann honum i þærre somu kir-kio ..., [Hæinreke konunge þat sama **vilianda**] ... – *Og på grunn av hans fortjeneste ... gravlegger han ham i den samme kirken ... ettersom kong Henrik ville det samme* [bokstavlig: *kong Henrik villende det samme*] ... (Thom. s. 53)
- c ... allra þeira, er þa varo **livannde**. – ... *av alle de som da levde* [bokstavlig: *var levende*]. (Str. s. 138)
- d þa sa þær [skipet **siglande** ... i hofnena]. – *Da så de skipet seile* [bokstavlig: *seilende*] ... *inn i havna*. (Str. s. 20)
- e ... hværir lutir **ælskannde** ero firi søemðar sacar oc goðrar mæð-færðar ... – ... *hvilke ting som bør elskes* [bokstavlig: *er elskende*] *for ærens og god framferds skyld* ... (Kgs. s. 43)

I seinere studier av norrøn prosa har Nygaards todeling i folkelig og lærd stil blitt utvikla videre ved at en fra den lærde stilen har skilt ut høvisk og florissant stil som egne typer (jf. f.eks. Astås 1987). De fleste ser imidlertid ut til å meine at partisippbruken i den høviske og florissante stilen i det store og heile er som i lærd stil (se Budal 2009: 290; 2018: 65–68 med videre henvisninger). For beskrivelsen av presens partisipp i mellomnorsk skulle det derfor ikke være behov for å operere med mer enn de to typene som Nygaard skiller mellom, dvs. folkelig stil med minst bruk av presens partisipp og lærd stil med mer bruk av presens partisipp etter latinsk mønster.

Her kan det føyes til at bruk av presens partisipp etter latinsk mønster ikke alltid innebærer en mekanisk oversettelse av presens partisipp fra en utenlandsk original til norrønt. Presens partisipp etter latinsk mønster brukes også som et stilistisk virkemiddel i originale norrøne tekster (jf. Halvorsen 1969; Astås 1987; Budal 2009: 290–293; 2018).

I en grundig studie, som er relevant som bakgrunn for forholda i eldre norsk, beskriver Ahlberg (1942) bruken av presens partisipp i eldre og yngre fornsvensk, som tidsmessig tilsvarende norrønt og mellomnorsk i

norsk språkhistorie. Hovedlinja i den svenske utviklinga er at en i utgangspunktet har en heimlig, hovedsakelig adjektivisk bruk av presens partisipp, men at partisippet siden får mer verbal karakter under utenlandsk innflytelse. Den adjektiviske bruken av presens partisipp er i utgangspunktet den primære i både attributiv og predikativ stilling, men etter hvert ser en tegn til mer verbal bruk, særlig i predikativ stilling, der *varda* 'bli' pluss presens partisipp utvikler seg til vanlig futurumsform. Bruken av presens partisipp med passivt innhold både i attributiv og predikativ stilling er sterkt påvirket av fremmed, framfor alt latinsk, språkbbruk, og presens partisipp av det modale hjelpeverbet *skola* 'skulle' pluss infinitiv som bl.a. framtidsform er reint latiniserende (jf. § 5.3). Med unntak av noen personbetegnelser er substantiverte presens partisipp lite brukt. Adverbial bruk av presens partisipp finner vi først og fremst etter bevegelsesverb som *komma* 'komme' og i noen sammensetninger som *ovitandis* 'uten å vite det'. Den latinske påvirkninga viser seg framfor alt i appositiv bruk av presens partisipp med setningsekvivalent karakter, i objekt pluss presens partisipp etter sanseverb i stedet for akkusativ med infinitiv, og i konstruksjonen dobbel dativ. (Se for øvrig oppsummeringa hos Holm (1952: 272–275) av i hvilke tilfeller «man kan misstänka att presensparticip användes på ett osvenskt sätt».)

De mest omfattende beskrivelsene av presens partisipp i det norske diplomaterialet finner vi hos Berulfsen (1933; 1948) og Skadberg (1971), som begge omtaler materiale fra før mellomnorsk tid, og hos Pettersen (1991), som tar for seg vestnorske diplom fra perioden 1450–1550.

Berulfsen (1933; 1948) har foretatt «en stilistisk og språklige undersøkelse» av brev fra Håkon Erlingsson, biskop i Bergen 1332–1342. I beskrivelsen av dette materialet opererer Berulfsen (1948: 339) med fire typer lærd bruk av presens partisipp:

- 1) Attributiv bruk: Attributive presens partisipp er i både folklig og lærd stil ifølge Nygaard (1905: 238) «saagodtsom udelukkende» av intransitive verb «som betegner en ydre eller sanselig tilstand eller handling» som i *brennanda loga* 'brennende fakkell' og *galandi kráku* 'skrikende kråke', mens det i bispebrev fins partisipp som ikke er av dette slaget, f.eks. *neesto tva dagha fylghjande* 'nærmeste to følgende dagene' og *komandē vetr* 'kommende vinter' (1933: 49–50; 1948: 339–340).

- 2) Absolutt dativ: I de undersøkte breva er det «forholdsvis stor utbredelse» av det som her ellers blir kalt dobbel dativ, «etter tydelig mønster av den latinske dobbelte ablativ» (1933: 50; 1948: 340).
- 3) Predikativ bruk: Presens partisipp i predikativ stilling etter *vera* 'være' nyttes som omskriving for presens eller preteritum og uttrykker vanligvis varighet, men fins også ofte etter *verða* 'bli' med framtidsbetydning, og det er dessuten utstrakt bruk av presens partisipp av transitive verb som predikativ med passiv betydning (1933: 50, 53, 56; 1948: 340, 343–344).
- 4) Apposisjonell bruk: Vanligst er bruken av presens partisipp av transitive verb som apposisjon, oftest til subjektet, gjerne tilsvarende en tidssetning, men av og til tilsvarende andre adverbiale setninger, der partisippet har verbal karakter og tar underledd (1933: 50–55; 1948: 340–343).

Skadberg (1971) har tatt for seg presens partisipp som ett av flere trekk ved stil og syntaks i retterbøtene fra kong Håkon V Magnusson, som var konge 1299–1319, og han finner «ikkje så få døme med pres. part., men bruken tykkjest vera meir avgrensa enn i mykje av den seine kyrkjelege litteraturen og ridderdiktinga» (1971: 214). Det er seks bruksmåter av presens partisipp i disse retterbøtene:

- 1) Heimlig bruk er noen eksempel på presens partisipp av intransitive verb som attributt med aktiv betydning (1971: 214–215).
- 2) Som i lærd stil er det ganske mange eksempel på appositive presens partisipp av både transitive og intransitive verb med aktiv betydning – oftest til subjektet, men også til andre ledd – med funksjon som adverbial leddsetning, til dels med underordna ledd til partisippet (1971: 215–216).
- 3) Dobbelt dativ uten preposisjon lik latinsk dobbel ablativ fins bare i beseglingsformelen *insiglat sialfum oss hiaverandom* 'besegla med oss sjøl nærværende' (1971: 216–217).
- 4) Presens partisipp som predikativ med aktiv betydning fins i omskrevne uttrykk for presens og preteritum med durativt innhold etter *vera*, men oftest med framtidsbetydning etter *verða* (1971: 217).
- 5) Presens partisipp som predikativ med passiv betydning for å betegne at ei handling er tilbørlig, nødvendig eller mulig, fins bare én gang (1971: 217–218).

- 6) Det er en begrensa bruk av substantiverte presens partisipp noe ut over folkelig bruk (1971: 218).

Pettersen (1991: 567–575) har med noen «Merknader til bruken av presens partisipp» i samband med sin morfologiske beskrivelse av partisippforma. Her viser han bruk av presens partisipp som adverbial apposisjon, attributt og predikativ, pluss med substativisk funksjon. Eksempla hos Pettersen er noe prega av at han også har med yngre materiale enn det som ligger til grunn for denne artikkelen, men ellers samsvarer hans beskrivelse med det som vil framkomme i den mer omfattende beskrivelsen nedafor.

2 Materiale

Materialet for denne undersøkelsen er henta fra de fem første binda av *Diplomatarium Norvegicum* (DN), som er de binda som inneholder flest egne diplom (dvs. færrest avskrifter og tekster på fremmede språk). Her er det ekserpert presens partisipp fra alle diplom fra tidsrommet 1350–1524 som er skrevet i det nåværende Norge på et skandinavisk språk og trykt etter originalen. Det gjennomgatte materialet utgjør i alt 3208 diplom med 57551 linjer tekst (telt etter den trykte utgaven av DN), noe som tilsvarer ca. 1440 fulle sider.

Substantiverte presens partisipp vil som sagt bare bli omtalt kortfatta, og den fulle forekomsten av dem er ikke tallfesta. Derimot fins presens partisipp i adjektivisk (inkludert adverbial) og verbal bruk i til sammen 2750 konstruksjoner i materialet. I en del av disse konstruksjonene er det to – og i ett tilfelle tre – sideordna partisipp, slik at det er i alt 2804 presens partisipp. I tabellene nedafor med tallfestingene av de ulike bruksmåtene blir det oppgitt hvor mange konstruksjoner med ett eller flere partisipp det er snakk om.

For å undersøke om det er variasjon innafor diplommaterialet, er materialet delt inn kronologisk i 25-årsperioder og sosialt i grupper etter hvem som er utsteder av diploma. Når de ulike delene av materialet skal sammenliknes, blir forekomsten av ulike bruksmåter av presens partisipp sett i forhold til antall linjer tekst i hver del av materialet.

De mellomnorske diploma er i stor grad skrevet av andre enn utstederne, og skriverne var oftest geistlige. Derfor er bl.a. Pettersen (1975: 66) skeptisk til å dele inn diploma etter hvem som er utstedere:

Når det altså kan påvises at utsteder av alle kategorier kan overlate til andre å sørge for utferding og skrijving av brevene, og at den enkelte skriver nyttet sin egen språkform uansett utsteder, er det klart at det har liten hensikt å klassifisere brevene i grupper etter utstedernes yrke og stilling, så lenge det er språklige problem det er tale om.

I granskinger av diplommaterialet er det likevel en viss tradisjon for å dele diploma i grupper etter utsteder (se Mørck 1999: 267). Dette kan i det minste begrunnes med at diplom fra ulike sosiale lag ofte har forskjellig innhold og dermed forskjellig form. Ei inndeling av diploma etter utstedernes sosiale status blir dermed til dels ei inndeling i ulike sjangere. Mine egne granskinger av passiv (Mørck 1980: 75–77, 110–112), av fortellende heilsetninger med det finitte verbet først (Mørck 2005: 267–268), av refleksivt pronomer eller refleksivt suffiks som «logisk subjekt» i akkusativ med infinitiv (Mørck 2015: 68–69) og av forma på det refleksive suffikset (Mørck 2016: 15–19) har dessuten vist at det fins språklig variasjon som med større eller mindre sikkerhet kan knyttes til utstedernes sosiale status. Det kan derfor være verdt å se på bruken av presens partisipp i brevtyper gruppert etter utsteder.

Liksom i de nevnte undersøkelsene er diploma også her inndelt i kongebrev (fra konge, dronning og prins), brev fra høgere geistlige (erkebisp, bisp, abbed og abbedisse), brev fra lågere geistlige (andre geistlige), brev fra høgere embetsmenn (riksråd, drottsete, fehirde, sysselmann, høvedsmann, kansler, visekansler og adelig som ikke har embete), brev fra lågere embetsmenn (fogd, underfogd, lensmann og ombudsmann), lagmannsbrev og borgerbrev (fra borgermester, rådmann, borger og oldermann). I tidligere undersøkelser har jeg klassifisert brev utenom disse gruppene som bondebrev. Her kommer jeg imidlertid til å følge argumentasjonen til Blaxter (2017: 64–81) og for det første skille ut brev fra lagrettemenn som ei separat gruppe og for det andre se på diploma som faller utafør de andre gruppene, ikke som bondebrev, men som ei blanda gruppe brev fra øvrige utstedere.

Ofte er det flere utstedere av et diplom, og da er diplommet klassifisert etter den første av dem, som vanligvis er den med høgest rang (jf. Grøt-

vedt 1949: 9–10), og som dermed sannsynligvis har hatt mest å si for utforminga av teksten.

Når det gjelder den interne kronologiske og sosiale variasjonen i materialet, er det ofte så få og spredte eksempel på en bestemt bruksmåte av presens partisipp at en ikke kan si noe meningsfullt om denne variasjonen. Dessuten gjør ofte bruken av bestemte formler at det blir ekstra mange eksempel på en bruksmåte av presens partisipp i en periode eller i brev fra ei sosialgruppe. I gjennomgangen nedafor av den kronologiske og sosiale fordelinga av de viktigste bruksmåtene av presens partisipp (§§ 4.4, 5.7 og 6.5) kommer jeg først og fremst til å peke på de tilfellene der det ser ut til å være reelle kronologiske endringer eller virkelige forskjeller mellom sosialgrupper i bruken av presens partisipp.

3 Substantiverte presens partisipp

Presens partisipp kan fungere som substantiv og betegne en person som utfører ei verbalhandling. I norrønt var slik bruk av presens partisipp ifølge Nygaard (1879: 216–219) «megen sjelden» i klassisk prosa «naar undtages ordet *búandi*, der fuldstændig er gaaet over til et substantiv (kfr. ogsaa *fjáandi*, *frændi*) og endel retstermini, især *dømandi*, *søkjandi*, *verjandi*, *vegandi*», «hyppigere» i poesi, mens den var vanligst i «oversatte skrifter, og hvor stilen er paavirket af fremmede mønstre» (jf. Nygaard 1896: 156, 158–159; 1905: 243–244). Skadberg (1971: 218) føyer til at substantiverte presens partisipp også fins som personnavn, «t.d. det mytologiske *Verðandi*» ‘den blivende’ og i stedsnavn som *Rjúkandi* ‘den rykende’. Liksom i norrøn klassisk prosa er det ifølge Ahlberg (1942: 16–19) lite substantivering av presens partisipp i gammalsvenske lovtekster.

Ved gjennomgangen av det mellomnorske materialet er det ikke sett etter former av *bónði/búandi* ‘bonde’, *fjáandi* ‘fiende’ og *frændi* ‘venn, slektning’, som alle må sies å ha blitt reine substantiv (jf. Noreen 1923: 287), og det er ikke registrert eksempel på *dømandi* ‘dommer’, *søkjandi* ‘saksøker’, *verjandi* ‘forsvarer, den saksøkte’ og *vegandi* ‘drapsmann’.

Derimot finner vi andre former som opphavlig er presens partisipp, men som brukes så fast aleine som nominal at de i ordbøkene er oppført som substantiv. Det gjelder de vanlige orda *eigandi* ‘eier’ og *eptirkomandi* ‘etterkommer’ og det sjeldne *hluttakandi* ‘deltaker’:

- 2 a Nu af þui at han er leiglenðingger þeirrar jardar ok eighi **eighande** ... – *Men fordi han er leilending av denne jorda og ikke eier ...* (DN I 376 1362)
- b ... at ek hefir sellt Ellinghe Siugurdar syne halves annars mamata boll ... till efinleghrar eignar honum hans **eptir komendum** ... – ... *at jeg har solgt Erling Sigurdsson halvannet månedsmatbol ... til evig eie for ham (og) hans etterkommere ...* (DN I 362 1359)
- c ... ath the skulo wardha **luttakande** aff allo thy godho som gøres ... – ... *slik at de skal bli deltaker i alt det gode som gjøres ...* (DN I 896 1471)

Vi skal seinere se at både *eigandi* ‘eiende’ og *eptirkomandi* ‘etterkommende’ også kan brukes attributivt til et substantiv (§ 4.1), og at presens partisipp av *eiga* ‘eie’ dessuten kan stå som predikativ (§ 6.2). I ett tilfelle står imidlertid *eptirkomandi* med nominal flertallsform *-er* framfor et substantiv, som da må stå som apposisjon til det substantiverte partisippet:

- 3 ... ved oss oc vore **effterkomendher** biscooper j Oslo etc. – ... *overfor oss og våre etterkommere, biskoper i Oslo etc.* (DN III 1054 1512)

I tillegg er det ett eksempel (4) der de to partisippformene *tiltalandi* ‘den tiltalende’ og *svarandi* ‘den svarende’ må kunne sies å fungere substantivisk som rettstermer sjøl om disse ikke er oppført som substantiv i ordbøkene. I motsetning til i en del andre tilfeller der presens partisipp står aleine (§ 4.3), er det ikke her noe substantiv i konteksten som kan regnes som underforstått kjerne i en frase med partisippet som attributt.

- 4 kommo fyre oos velborne men Sigurd Ionsson aa einne holfo swa sæm **tiltalande**. en aa annare holfo Magnus Magnusson swa sæm **swarande**. ... – *Framfor oss kom velborne menn, Sigurd Jonsson på den ene sida som den tiltalende, og på den andre sida Magnus Magnusson som den svarende, ...* (DN I 699 1424)

Ut fra dette må en si at substantivisk bruk av presens partisipp er et lite framtreddende trekk ved de mellomnorske diploma.

4 Presens partisipp som attributt

Når presens partisipp er attributt, står det som et beskrivende underledd til et substantiv. Som oftest fungerer det liksom et adjektiv, men i en del tilfeller er det mest naturlig å se på partisippet med eventuelle underledd som et alternativ til en relativsetning.

På grunnlag av beskrivelsen hos Nygaard (1879: 203, 209–211, 216, 219, 223; 1896: 155–156, 159–160; 1905: 236, 238–239, 242, 246) kan vi oppsummere bruken av presens partisipp som attributt i norrønt slik: Det er ganske vanlig med presens partisipp som attributt med aktiv betydning, mens det er «meget sjeldent» at slike partisipp har passiv betydning. Det er først og fremst partisipp av intransitive verb som har aktiv betydning. Attributive presens partisipp av transitive verb kan riktignok ha aktiv betydning, men slik bruk er «yderst sjelden» i «det klassiske sprog» og forekommer helst «i en vis art skrifter», dvs. i lærd stil, der dette også er uvanlig. Derimot er det partisipp av transitive verb som fins med passiv betydning som attributt. Dessuten er det sjelden og «alene i kunstigere stil» at det er føyd «en verbal styrelse eller en komplementsbestemmelse» til attributive presens partisipp.

4.1 Foranstilte attributt

I det mellomnorske materialet er presens partisipp som står som attributt framfor et substantiv, gjennomgående skrevet atskilt fra substantivet. Men som Nygaard (1879: 210) peker på for norrønt, kan partisippet «smelte sammen med substantivet til et sammensat ord». Derfor er de to tilfellene der et attributivt partisipp er skrevet sammen med et substantiv, regna som sammensetningene *eigandamaðr* ‘eier’ (ONP) og *málsegjandamaðr* ‘saksøker’ (ikke funnet i ordbøker):

- 5 a ... at ... Eilifuer Gløderon **eigandismader** at Bergona ..., widerkendis ... – ... at ... Eiliv Glødersson, eier på Bergan ..., erkjente ... (DN II 739 1440)
- b ... at han gøre **malseghandomen** lika fore theirra scada ... – ... at *han skal gjøre opp med saksøkerne for deres skade ...* (DN V 314 1379)

I alt 161 presens partisipp står som foranstilte attributt med aktiv betydning. De aller fleste av disse er partisipp av 15 ulike verb som står som eneste presens partisipp i frasen: *bihangandi* ‘vedhengende’, *deyjandi* ‘dø-

ende' (2 ganger), *dugandi* 'dugende, aktverdig' (3 g.), *eigandi* 'eiende', *ep-tirkomandi* 'etterkommende' (11 g.), *gangandi* 'levende' (10 g.), *hangandi* 'hengende' (76 g.), *hljóðandi* 'lydende' (2 g.), *komandi* 'kommende', *lifandi* 'levende' (14 g.), *nárverandi* 'nærværende' (27 g.), *storthande* – trulig feil-aktig for *stortalandi* 'stortalende, pralende', *tilkomandi* 'kommende' (4 g.), *verjandi* 'forsvarende, bevæpna' og *viðrhangandi* 'vedhengende':

- 6 a tesse **byhengende** breff – *disse vedhengende breva* (DN III 1044 1508)
 b til **deigendæ** daax – *til (hennes) dødsdag* (DN III 600 1410)
 c hans **dughande** kona – *hans dugende kone* (DN IV 515 1379)
 d sosom **eighanda** man – *som eiende mann* (DN I 604 1405)
 e allom worom **effther kommandis** erffwingiom – *alle våre etterkommende arvinger* (DN I 1011 1504)
 f iiij **gangande** kyr – *4 levende kyr* (DN I 876 1466)
 g med hæilum ok **hanggændæ** inchiglum – *med heile og hengende segl* (DN IV 485 1369)
 h ssua **ludande** vitnisburd – *et så lydende vitnesbyrd* (DN I 704 1425)
 i these iij nest **kommandhe** aar – *disse 3 nærmest kommende åra* (DN II 1042 1512)
 j i **liffuande** liffue – *i levende live* (DN III 965 1488)
 k thetta mith **nærwarendes** opna breff – *dette mitt nærværende åpne brev* (DN V 875 1472)
 l **stortandhe** dyffwel – *(du) stortalende djevel* (DN II 1001 1498)
 m ollum odhrum **tilkomanda** monnom – *alle andre kommende menn* (DN V 331 1384)
 n med **weriande** hand – *med bevæpna hand* (DN I 1002 1500)
 o wndher teris bescreffne oc **widerhengendes** naffn – *under deres skrevne og vedhengende navn* (DN IV 1074 1517)

I tillegg er det to kombinasjoner av de to sideordna partisippa *lifandi* + *viðrkomandi* 'kommende' (2 ganger) og *verandi* 'nærværende' + *viðrkomandi*:

- 7 a allom adhrum **liffwandom** oc **vidherkomandom** gudz vinom oc warom – *alle andre levende og kommende Guds og våre venner* (DN IV 887 1442)

- b alla **wærande** oc **widherkomande** gildis brødher – *alle nåværende og kommende gildesbrødre* (DN II 726 1437)

Blant foranstilte attributive presens partisipp er det bare sju former av tre ulike verb med passiv betydning: *helgandi* ‘som er gjort hellig’, *hafandi* ‘som blir hatt/holdt’ (2 ganger) og *syngjandi* ‘som synges’ (4 g.):

- 8 a paa theres **helgandes** eidh – *med sin ed som er gjort hellig* (DN II 1064 1520)
 b j sin frij **haffuande** værio – *i sin varetekt som holdes fritt* (DN III 834 1456)
 c eina **syngjande** møsso – *ei messe som synges* (DN V 617 1432)

De aller fleste verba som brukes i presens partisipp som foranstilt attributt med aktiv betydning, er intransitive. De eneste klare transitive verba med slik bruk er *eiga* ‘eie’ og *verja* ‘forsvare’. Derimot er det presens partisipp av transitive verb som står foranstilt som attributt med passiv betydning. Som det framgår av eksempla i (6h) og (8b), kan de foranstilte attributta være modifisert av et adverbial.

4.2 Etterstilte attributt

Presens partisipp som står som attributt etter et substantiv, har også som oftest aktiv betydning. Svært vanlig er det at partisippa *hljóðandi* ‘lydende, som lyder’ (105 ganger), *látandi* ‘siende, som sier’ (10 g.) og *váttandi* ‘stadfestende, som stadfester’ (58 g.) introduserer det etterfølgende innholdet i diplommet:

- 9 a winnæsburdh swa **lydandæss** at ... – *vitnesbyrd som så lyder at ...* (DN I 856 1462)
 b bref swa **lathande** ... at ... – *brev som så sier ... at ...* (DN III 361 1368)
 c þet brefuet sua **vattande** sem her fyllghir. – *det brevet som så stadfester (det) som følger her.* (DN II 455 1379)

En annen vanlig uttrykksmåte er å nytte *liggjandi* ‘liggende, som ligger’ (114 ganger) med underledd som beskriver den geografiske beliggenheten til noe som er omtalt:

- 10 jord tha som heter Akerøn **liggiændes** i Høyuage sokn i Sandz skipræy(de) a Agdom – *den jorda som heter Ågerøya, som ligger i Høvåg sokn i Sand skipreide på Agder.* (DN II 864 1467)

Utenom disse frekvente bruksmåtene av etterstilt presens partisipp er det i alt 157 partisipp som står som etterstilte attributt med aktiv betydning. Blant disse er det tatt med eksempel med *hljóðandi* og *liggjandi* brukt i andre sammenhenger enn de som er nevnt ovafor. De aller fleste av disse etterstilte partisippa er former av 19 ulike verb som står som eneste presens partisipp i frasen: *áheyrandi* ‘påhørende, som hører på’ (2 ganger), *ákomandi* ‘kommende’, *allsvaldandi* ‘altmaktende, allmektig’ (2 g.; et reint adjektivisert partisipp etter mønster av latisk *omnipotens* ifølge Berulfsen (1948: 337)), *búandi* ‘boende, som bor’, *gangandi* ‘levende’ (9 g.), *greinandi* ‘fortellende, som forteller’, *hangandi* ‘hengende’ (14 g.), *heitandi* ‘hetende, som heter’ (3 g.), *hjáverandi* ‘nærværende’ (6 g.), *hljóðandi* ‘lydende, som lyder’, *komandi* ‘kommende’ (79 g.), *lifandi* ‘levende’ (9 g.), *liggjandi* ‘liggende, som ligger’, *nárverandi* ‘nærværende’ (9 g.), *samtakandi* ‘avtalende’, *sitjandi* ‘sittende, som sitter’, *syngjandi* ‘syngende, som synger’, *tilkomandi* ‘kommende’ og *viðrhangandi* ‘vedhengende’:

- 11 a firir flerom odrom ghodom monnom a **høyrandhe** – *for flere andre gode menn som hørte på* (DN IV 780 1410)
 b ath Botolffs voko nu næst **akomandis** – *på bolsok nå nærmest kommende* (DN III 797 1448)
 c gudh **alzwaldande** – *Gud den allmektige* (DN V 762 1449)
 d Holte Þorisson a Ræmpno **buande** a Sunhordhulande i Strandui- kar kirkiu sokn – *Holte Toresson på Revne, som bor i Sunnhordland i Strandvik kirkesokn* (DN V 597 1430)
 e iiii kyr **gangande** – *4 levende kyr* (DN I 807 1449)
 f medz radhe ok samþykt Ællænst Filipvs svnar sysslv manst i Nordzfiordom so **greinænde** at ... – *med råd og samtykke fra Erlend Filipsson, sysselmann i Nordfjord, som såleis forteller at ...* (DN III 465 1386)
 g vndher godhæ manna insigle, heeilum oc **hanggandum** – *med gode menns segl, heile og hengende* (DN II 790 1450)
 h odhals jordh sinæ **æithendes** Autnen – *odelsjorda si, som heter Auten* (DN V 931 1487)

ENDRE MØRCK

- i firir okkar ok flærum addrum godom monnum **hiauemandum** – *overfor oss og flere andre gode nærværende menn* (DN V 258 1367)
- j thry breff all ens **ludhandhe** – *tre brev som alle lyder likt* (DN II 727 1437)
- k a manadaghen nest æptir paska vikuna nu næst **komandes** – *på mandagen nærmest etter påskeuka nå nærmest kommende* (DN II 744 1441)
- l skilgetet barn **lifuandes** æptir sik – *ektefødt levende barn etter seg* (DN IV 611 1392)
- m meder allum lutum ok lunnændom till **liggiande** fra fornno ok nyiu – *med alle deler og goder som har ligget til fra gammalt og nytt* (DN III 276 1352)
- n Pall Halwardzsson konongs vmbotzman fyrnæmdær oc **nerwærande** – *Pål Hallvardsson, kongens førnevnte og nærværende ombudsmann* (DN III 717 1432)
- o meder sinom handarbandom **samtakandom** – *med sine avtalende handslog* (DN II 482 1383)
- p Hans Pederson **sitiendes** i lagmansted i Berene – *Hans Petersson, som sitter i lagmannens sted i Bergen* (DN II 886 1472)
- q Þostæin Haraldsson prester aa Giærderin kirkiu **syngiande** – *Torstein Haraldsson, prest som synger i Gjerdrum kirke* (DN IV 622 1393)
- r firir ollum tilltalum komnom ok **tilkomandom** – *for alle innkomne og kommende krav* (DN IV 405 1360)
- s vndir heilom ok vskaddum þeira insighlum **viderhangandum** – *med deres heile og uskadede vedhengende segl* (DN II 455 1379)

I tillegg er det tre kombinasjoner av to sideordna partisipp: *heyrandi* 'hørende, som hører' + *lesandi* 'lesende, som leser' (2 ganger), *lifandi* + *viðrkomandi* 'kommende', og *verandi* 'nåværende' + *viðrkomandi* (4 g.):

- 12 a alla godha mæn ... **hørande** æller **læsande** thetta breff – *alle gode menn som hører eller leser dette brevet* (DN I 766 1438)
- b ollum monnom ... **lifuandom** oc **viderkomandom** – *alle menn, levende og kommende* (DN IV 896 1445)
- c almoghanum **werandum** oc **widherkomandum** – *den nåværende og kommende allmuen* (DN V 607 1431)

Blant etterstilte attributive presens partisipp er det ett som står aleine, og to som som er sideordna, med passiv betydning: *syngjandi* ‘som syn- ges’ (3 ganger) og *hrórandi* ‘som kan flyttes’ + *úhrórandi* ‘som ikke kan flyttes’ (13a–b). Formelt sett må *úhrórandi* klart klassifiseres som adjektiv pga. nektingsprefikset *ú-*, men det fungerer her tydeligvis med et verbalt innhold på linje med den tilsvarende uprefigerte partisippforma. (Sml. § 7 om bruken av *úviljandi* ‘uvillig’ som adverb.) Her kan det skytes inn at Nygaard (1879: 208) bare nevner presens partisipp av intransitive verb med slikt nektingsprefiks.

- 13 a eina mósso **syngiande** fore allum lifuandis monnum fridh ok god- hum aaroghe – *ei messe som synges for alle levende menn, fred og god avling* (DN V 619 1432)
- b alt thet gots **rørendis** oc **vrørendis** hwad thet helst ær – *alt det god- set, flyttbart og uflyttbart, uansett hvor det er*, (DN V 983 1499)

Flertallet av verba som brukes i presens partisipp som etterstilt attributt med aktiv betydning, er intransitive. Verba som kan være transitive, er de vanlige *hljóða* ‘lyde’, *láta* ‘si’ og *vátta* ‘stadfeste’ med etterfølgende innhold som objekt og de mer sjeldne *greina* ‘fortelle’, *heyra* ‘høre’, *lesa* ‘lese’, *samtaka* ‘avtale’ og *syngja* ‘syngje’. Derimot er det presens partisipp av transitive verb som står etterstilt som attributt med passiv betydning. Som det framgår av eksempla ovafor, er det en god del av de etterstilte attributta som tar verbale utfyllinger.

4.3 Attributt til underforstått substantiv

Blant attributive presens partisipp er det også tatt med enkelte partisipp som ikke står til noe uttrykt substantiv, og som derfor muligens kunne vært sett på som mer eller mindre tilfeldige substantiveringer (jf. § 3). Men siden disse partisippa kan sies å beskrive et underforstått substantiv med samme referanse som et substantiv som fins i konteksten (jf. Hansen, Mundal & Skadberg 1975: 158), eller som det er vist til med kvantoren *allir* ‘alle’, er de heller regna som attributt til et utelatt substantiv.

Attributive partisipp til et utelatt substantiv fins med aktiv betydning ved partisipp av intransitive verb: *lifandi* ‘levende’ (2 ganger), *eptirkomandi* ‘etterkommende’ + *nérverandi* ‘nærværende’, *nérverandi* + *komas- kulandi* ‘kommende’, og *verandi* ‘nåværende’ + *viðrkomandi* ‘kommende’

(14a–d). (Se mer om presens partisipp av *skulu* ‘skulle’ med infinitiv i §§ 5.3 og 5.6.)

- 14 a ... at fornemdh jord skulde vara ffrælsth oc hemhulth for **huarium manne** for **liffuandes** och oføddom – ... *at førnevnte jord skulle være fri og hjemla for enhver mann, for levende (menn) og ufødte.* (DN I 974 1492)
- b Thet skal **allom** vitherlekit wara swa **æpthe komandom** som **nærwarandom** thet ... – *Det skal være kjent for alle, så vel etterkommende som nærværende (menn) at ...* (DN III 854 1461)
- c Gør iek witherlicht for **alle nerwerendes** och **kommeskullendes** ... ath ... – *Jeg gjør kjent for alle nærværende og kommende (menn) ... at ...* (DN V 855 1465)
- d Forbioder ek **allom verandom** oc **viderkommandom**, skyldom eller oskyldom rikom eller fatikom ... riofua ... – *Jeg forbyr alle, nærværende og kommende (menn), skyldige og uskyldige, rike eller fattige ... å bryte ...* (DN V 785 1454)

Attributive partisipp til et utelatt substantiv fins med passiv betydning ved partisipp av transitive verb: *lesandi* ‘som leses’ (4 ganger) og *syngjandi* ‘som synges’ (6 g.):

- 15 a ... eina syngiande **møssso** firir allum lifuandis monnum ... en the adhra **læsande** firir allum cristnum salum ... – ... *ei messe som synges for alle levende menn ..., og den andre (messa) som leses for alle kristne sjeler ...* (DN V 613 1432)
- b ... fore the **møssor** som the skulu iampan hafua j domkirkiunne j Nidroos eina **siungganda** fore allum lifuandis monnum ... en the andræ skall læsast ... – ... *for de messene som de jevnlig skal holde i domkirken i Nidaros, ei (messe) som synges for alle levende menn ..., og den andre skal leses ...* (DN V 616 1432)

4.4 Kronologisk og sosial fordeling av attributive presens partisipp

Frekvensen av konstruksjoner med attributive presens partisipp med aktiv betydning er klart stigende i løpet av mellomnorsk tid, jf. tab. 1, og det er nærliggende å knytte dette til den økende utenlandske innflytelsen på diplomspråket og overgangen til dansk.

	1350 –74	1375 –99	1400 –24	1425 –49	1450 –74	1475 –99	1500 –24	Sum
Aktiv betydning	41	89	72	114	83	99	102	600
Pr. 1000 linjer	5,5	7,9	7,3	11,2	11,7	13,9	22,7	10,4
Passiv betydning	2			16	1	1	1	21

Tab. 1. Attributive presens partisipp – kronologisk fordeling

Når vi ser på fordelinga av konstruksjoner med attributive presens partisipp med aktiv betydning på ulike teksttyper i tab. 2, er det mest framtrædende at brev fra lågere embetsmenn, øvrige utstedere og lagrettemenn har minst slike former, dvs. at det er minst bruk av slike partisipp i tekster som trulig er blant dem som best bevarer tradisjonelt språk. I alle de andre brevtypene finner vi mer bruk av attributive presens partisipp med aktiv betydning enn i gjennomsnittet for heile materialet, men det er ikke grunnlag for å legge så mye i forskjellene mellom disse brevtypene. Den høge frekvensen av aktive partisipp i lagmannsbrev skyldes særlig relativt stor bruk av *hljóðandi* 'lydende', *látandi* 'siende' og *váttandi* 'stadfestende' til å introdusere etterfølgende innhold (jf. (9a–c) i § 4.2).

	Konger	Høgere geistlige	Lågere geistlige	Høgere embetsmenn	Lågere embetsmenn	Lagmann	Borgere	Lagrettemenn	Øvrige	Sum
Aktiv betydning	33	83	168	33	7	81	22	70	103	600
Pr. 1000 linjer	14,7	17,4	13,7	13,2	3,3	19,3	16,1	7,0	5,7	10,4
Passiv betydning		1	12	3					5	21

Tab. 2. Attributive presens partisipp – sosial fordeling

Fordelinga av attributive presens partisipp med passiv betydning skyldes i stor grad formelmessige uttrykksmåter med *syngjandi* 'som synges' og *lesandi* 'som leses' (se (8c) i § 4.1, (13a) i § 4.2 og (15a–b) i § 4.3).

4.5 Oppsummering av bruken av presens partisipp som attributt

Som vi vil se når vi har gått gjennom alle bruksmåtene av presens partisipp i mellomnorsk, er bruken som attributt er den vanligste. Attributive presens partisipp utgjør både et ganske stort antall samla sett og fins av

ganske mange ulike verb. Riktignok er det tallmessig flere appositive presens partisipp, men dette skyldes formelbruk (§ 5.1). Som i norrønt har attributive presens partisipp vanligvis aktiv betydning, mens det er sjelden at de har passiv betydning. Også som i norrønt er det først og fremst partisipp av intransitive verb som har aktiv betydning. Det fins riktignok attributive presens partisipp av enkelte transitive verb med aktiv betydning, og dette minner helst om lærd stil. Derimot er det bare partisipp av transitive verb som fins med passiv betydning som attributt. I norrønt er det sjelden og bare i lærd stil at det attributive partisippet har underledd knytta til seg, men som det går fram av eksempla som er gitt, er ikke dette heilt uvanlig i det mellomnorske materialet, i hvert fall til etterstilte attributive partisipp. Mens de fåtallige partisippa med passiv betydning er litt tilfeldig fordelt i dette materialet, kan en se en økende bruk av attributive presens partisipp med aktiv betydning i løpet av mellomnorsk tid og en viss tendens at slike partisipp er minst frekvente i brev fra utstedere der en kan forvente mest tradisjonelt norsk språk. Alt i alt må en kunne si at den attributive bruken av presens partisipp i de mellomnorske diploma svarer til det som er vanlig i norrønt med enkelte innslag fra lærd stil.

5 Presens partisipp som apposisjon

Når det i eldre faglitteratur er snakk om presens partisipp brukt som apposisjon, er det partisipp som ikke inngår i samme frase som et substantiv slik attributive partisipp gjør, men som med eventuelle underledd står som et mer sjølstendig setningsledd som gir tilleggsopplysninger om et nominalt ledd. I moderne terminologi er slike partisipp kjerne i frie predikativ, dvs. fakultative ledd som «ikkje er utfyllingar til verbet», slik faste predikativ er, men som «kjem som tillegg til hovudinnhaldet i setninga» med enten subjekt eller objekt som predikasjonsbase (Faarlund, Lie & Vannebo 1997: 756). Det er ofte naturleg å oversette slike partisipp med underledd som en adverbial leddsetning, og dette gjør at en også har kalt slike ledd for adverbiale apposisjoner (bl.a. Hanssen, Mundal & Skadberg 1975: 157).

Hos Nygaard (1879: 203–206, 208, 213–214, 216, 219; 1896: 155–157; 1905: 236–237, 240–241, 244–247) finner vi disse opplysningene om bruken av presens partisipp som apposisjon i norrønt: Det er ganske

vanlig med presens partisipp som apposisjon med aktiv betydning, men han ser ikke ut til å ha registrert slike partisipp med passiv betydning. Det er særlig partisipp av intransitive verb som brukes som apposisjon, mens presens partisipp av transitive verb generelt er uvanlige i «det klassiske sprog» og mest fins i «oversatte skrifter og, hvor fremmed sprogbrug efterlignes». Appositive presens partisipp står oftest til subjektet og sjelden til et annet nominalt ledd i «det klassiske sprog», men dette siste forekommer noe oftere i «oversatte skrifter og idethele, hvor fremmed sprogbrug efterlignes». To spesialtilfeller med appositive presens partisipp til oblike ledd er objekt og partisipp tilsvarende akkusativ med infinitiv (§ 5.4) og nominal og partisipp i dativ i konstruksjonen dobbel dativ (§ 5.5). Presens partisipp av intransitive verb som står som apposisjon, kan modifieres av grads- og stedsadverb i «det klassiske sprog», men det er en «fremmedartet brug» å knytte verbale underledd til slike partisipp. Når presens partisipp av transitive verb står som apposisjon, noe som altså er uvanlig i «det klassiske sprog», har disse «fuldstændig verbal karakter og forbindes ligesom et finit verbum med objekt, hensynsbetegnelse» og andre verbale utfyllinger.

5.1 Apposisjon til subjektet i kunngjøringsformelen

Så mye som 1671 av presens partisippa i det undersøkte materialet står som apposisjon til subjektet i kunngjøringsformelen (promulgatio). Det er her snakk om transitive verb med nominal leddsetning som utfylling. Den aller vanligste forma på denne formelen inneholder presens partisipp av *kunnigt gera* 'gjøre kjent' (16a) med *kunnigt* som objektspredikativ særskrevet fra *gera* (1421 ganger), men det er heller ikke uvanlig med partisipp av de sammenskrevne verba *kunnigtgera* 'bekjentgjøre' (16b) (202 g.) og *kunngera* 'kunngjøre' (16c) (40 g.).

- 16 a Ollum monnum þeim sem þetta bref sea edr heyra sender Jostein Olafs son ok Þorkell Odz son suorner logrettu men q. g. ok sina **kunnikt gerandi** at ... – *Til alle de menn som ser eller hører dette brevet, sender Jostein Olavsson og Torkjell Oddsson, svorne lagrettemenn, Guds og sin hilsen, gjørende kjent at ...* (DN I 563 1398)
- b Ollum monnum ... sændæ Oghmunder Gunnærs son Polleifuer Þorgeirs son ok Gudphormer Andres son q. g. ok sinæ. **kunnichtgerandi** at ... – *Til alle menn ..., sender Ogmund Gunnarsson, Torleiv*

Torgeirsson og Guttorm Andersson Guds og sin hilsen, bekjentgjørende at ... (DN I 505 1386)

- c Ollom monnom ... sender Audhun Arnasson Asmund Hansson oc Harald Sighurdzson laghretis men q. g. oc sina **kungørandis** at ... – *Til alle menn ...*, sender Audun Arnesson, Åsmund Hansson og Harald Sigurdsson, lagrettemenn, Guds og sin hilsen, kunnngjørende at ... (DN II 960 1490)

Utenom dette er det noen spredte eksempel på andre former: *kunnigt gera* sammen med *tilstanda* 'tilstå': *kunnukt gørande oc ... tilstandande* (DN V 747 1447), *kunnigt gera* med feilaktig presens partisipp i stedet for infinitiv etter modalverbet *vilja* 'ville' (2 ganger): *wilium ... kunnikt giorandhe* (DN IV 780 1410), *kunngera* særskrevet: *kun gørande* (DN II 920 1482), *vitrligt gera* 'gjøre kjent' med objektspredikativet *vitrligt* (2 g.): *witerligit gørande* (DN II 761 1445), og *kenna* 'gjøre kjent': *kiennandes* (DN III 378 1372).

5.2 Apposisjon til subjektet for bevegelsesverb

Nygaard (1879: 205; 1896: 155; 1905: 237) nevner spesielt at presens partisipp av intransitive verb «især» står som apposisjon til subjektet for bevegelsesverb og verbet *koma* 'komme'. Faarlund (2004: 187) peker også på at det er svært vanlig at presens partisipp blir nytta sammen med et bevegelsesverb, men i en kommentar til to eksempel med *koma* sier han at partisippet der muligens heller skulle vært sett på som et adverbial fordi «the participle denotes the manner of movement rather than the condition of the subject moving» (jf. også Hanssen, Mundal & Skadberg (1975: 158) og Ahlberg (1942:23)). Jeg skal ikke prøve å trekke det Faarlund kaller «an unclear line» mellom disse to bruksmåtene, men heller se alle partisippa ved bevegelsesverb som apposisjoner, som riktignok må oversettes på ulike måter.

Også i en omtale av mellomnorsk er det grunn til å nevne *koma* spesielt, for det er stort sett dette bevegelsesverbet som nyttes med presens partisipp. Sammen med dette verbet finner vi først og fremst presens partisipp av bevegelsesverba *fara* 'fare', *ganga* 'gå' (10 ganger), *riða* 'ri' (2 g.) og *róa* 'ro', som naturlig kan oversettes med presens partisipp i moderne norsk (17a–d). Sammen med *koma* finner vi dessuten presens partisipp av to andre intransitive verb, nemlig *klaga* 'klage' og *visitéra* 'holde

visitas', som det er mindre naturlig å oversette med partisippformer i moderne norsk (18a–b).

- 17 a ... er þeir **komo** þer **farande** ... – ... *da de kom farende dit ...* (DN III 386 1373)
 b ... ath hon **kom gangande** til Bærg – ... *at hun kom gående til Berg.* (DN V 887 1474)
 c ... þa Torstein Tokasson **kom heim ridande** ... – ... *da Torstein Tokasson kom ridende heim ...* (DN III 710 1431)
 d efter thet **kom** Haluader **roande** ... wt efter einne aa ... – *Etter det kom Hallvard roende ... utetter ei elv ...* (DN IV 827 1425)
- 18 a ... ath **komæ** ffore oss ... Erlendh Salmwndsson oc Torgeir Torleffsson ... **clagandes** wm tesse efftherscreffne stykke. – ... *at Erlend Salmundsson og Torgeir Torleivsson kom for oss ... og klaga over disse etterfølgende sakene.* (DN I 951 1486)
 b ... till þes er gud gefuer at weer **komum** þær **visiterande** ... – ... *inntil Gud gir at vi kommer og holder visitas der ...* (DN I 593 1404)

Bare to andre bevegelsesverb har presens partisipp etter seg: *draga* 'dra' med partisipp av *eskja* 'kreve' + *bígera* 'begjære' (19a) og *falla* 'falle' med partisipp av *blifa* 'forbli' og *skeyta* 'skjøte over, overdra eiendomsrett' (19b). Her er det heller ikke naturlig å oversette med presens partisipp. Med unntak av *blifa* er det i disse eksempla partisipp av transitive verb. Partisippet av det transitive verbet *skeyta* ser ut til å ha passiv betydning.

- 19 a ... hworfore **drog** for^{ne} her Oluff Galle till Soderlandene, **eskendes** och **begerendes** Agershuss – ... *og derfor drog førnevnte herr Oluf Galde sønnafjells for å kreve og begjære Akershus.* (DN I 1067 1524)
 b ... tha skal fornemd jordh ... **falla** attr vnder fornemdan Guttorm Øwindsson ok hans erfuingia ... vndan mik ok minom erfuingiom æwerdelika **bliwandes**, ok **skoytandes** vnder fornemdan Guttorm ok hans erfuingia ... – ... *så skal førnevnte jord ... falle tilbake under førnevnte Guttorm Øyvindsson og hans arvinger ... slik at den evig forblir fra meg og mine arvinger, og slik at den blir skjøta over til førnevnte Guttorm og hans arvinger ...* (DN II 758 1444)

5.3 *Annen bruk som apposisjon til subjektet*

I ulike andre sammenhenger står 71 presens partisipp av 17 ulike verb som eneste slike partisipp som apposisjon til subjektet: *befala* 'overgi, betro' (10 ganger), *biðja* 'be' (5 g.), *bígera* 'begjære' (2 g.), *bitala* 'betale' (2 g.), *fyrirbjóða* 'forby' (21 g.), *gefa* 'gi', *halda* 'holde', *koma fyrir* 'være til hjelp', *kára* 'klage', *láta* 'la' (3 g.), *vera nár* 'være nær', *segja* 'si' (2 g.), *sitja* 'sitte', *skoða* 'granske', *treysta* 'stole på', *virða* 'akte' og *vita* 'vite' (20a–q). (For enkelthets skyld er kombinasjoner av verb og preposisjon som *koma fyrir* og verb og adverb som *vera nár* bare omtalt som 'verb' her og videre i artikkelen.)

- 20 a thet forskulle wij gerne jder her medh gud **befalendes** ... – *Det gjør vi oss gjerne fortjent til, idet vi hermed overgir Dem til Gud ...* (DN V 959 1492)
- b ... tha skipar ek executores oc laghligha mina testamentarios herra Olaf Jonsson oc herra Olaf Biørnsson ... **bidhiandis** them at ... – ... *så setter jeg til testamentfullbyrdere og mine lovlige testamentutformere herre Olav Jonsson og herre Olav Bjørnsson ..., idet jeg ber dem at ...* (DN V 640 1434)
- c ... ath ... wy fatike capellan sendom nw war kereste herre nokot sylff ... jinnerlighe **begerindis** ... – ... *at ... vi fattige kapellaner sender nå vår kjæreste herre noe sølv ..., idet vi inderlig begjærer ...* (DN III 1085 1521)
- d ... at fyrnemfdir herra Jens ok koorsbrøedirne skulu mik vnna ... iiii pund maltz aa huario aare til **betalande** ii pund firir joll ok ii eftir joll. ... – ... *at førnevnte herre Jens og korsbrødrene skal unne meg ... 4 pund malt hvert år, ved at de betaler ut 2 pund før jul og 2 etter jul ...* (DN IV 771 1408)
- e ... þa stadfestum ver ... fyrnemd varnada bref vaara forældra ... fulkomliga **firirbiodande** huorium manne ... at riufua ... – ... *så stadfester vi ... våre foreldres førnevnte vernebrev ..., idet vi fullt ut forbyr enhver mann ... å bryte ...* (DN II 388 1366)
- f ... ffør hwilka jardh ... jeg bekenner mik weel betalaeen ... **gyffwandes** honom oc hans æffwynghwm ... qwyth oc ffry ... – ... *for den jorda som jeg erkjenner at jeg er vel betalt ..., idet jeg gir ham og hans arvinger kvitt og fri for påtale ...* (DN III 1055 1512)
- g ... at hustru Sighrida Andres dotter gaf ok afhænde ... till commu-
nam koorsbrødra j adrnempndo Oslo **halldande** j honð sira Eys-

- tæins Aslakssonar ..., jærdir þæssar. — ... *at hustru Sigríd Andersdatter gav og overdrog ... til kommunet til korsbrødrene i førnevnte Oslo disse jordene mens hun holdt i sira Øystein Aslakssons hand ...* (DN III 404 1376)
- h oc skal Gudmundar bættra a verka fal eingia skada oc garda eftir þeira dome, **firir komande** þeim sem malet med honom wardar, ... — *Og Gudmund skal utbedre husreparasjonsskader, engskader og gjerder etter deres dom, idet han er til hjelp for den som saken angår sammen med ham, ...* (DN III 597 1410)
- i ... at heiderlike men ... hafuer oss wnderstandit latha **kærende** fore oss at somlighe af canikanæ hafua ... — ... *at hederlige menn ... har latt oss få vite, ved at de har klaget for oss, at noen av kannikene har ...* (DN V 753 1448)
- j ... at i ... warer honum godwiliughær græidhær oc winlighær **lantandiss** honum væl oc greidlighæ at komatz allo thwi som ... — ... *at dere ... er godvillige, greie og vennlige mot ham, idet dere lar ham komme til alt det som ...* (DN II 783 1449)
- k ... at wi saghom oc hørdom **nerwerendes** tha erlighen quinne hustrv Rangdidh Haquonzdatter selde ... — ... *at vi så og hørte på da vi var nær da ærlig kvinne hustru Ragndid Håkonsdatter solgte ...* (DN V 931 1487)
- l Swaradhe þaa fførnempdh Jon sva **sæghiande** æk haffwær ængen vithne ædher proff ... — *Da svarte førnevnte Jon, idet han så sa: «Jeg har ingen vitne eller bevis ...»* (DN III 797 1448)
- m oorskurdadhe genstan **sitiande** j sino rette sæte þær til skipadhre ... — *(Erkebisp) avgav straks dom, mens han satt i sitt rette sete laga til dette, ...* (DN III 661 1422)
- n oc gørsamligo þy **skodande** saghom meer þett bref ... — *Og idet vi fullt ut granska det, så vi på det brevet ...* (DN II 770 1446)
- o ... om halfft marke booll ... som Gudleiker haffuer nokon aar fylth fra prestboledh **trøstende** ther vppa at her Symon ... hade ... solth ... — ... *om et halvt markebol ... som Gudleik har hatt noen år fra prestegarden, fordi han stolte på det at herr Simon ... hadde ... solgt ...* (DN IV 1036 1500)
- p en hinir som till theira giora wæll oc vinottesamlega **wyrdande** j thii breff wart oc bodscap skolu odlazt ... — *Men de som mot dem handler vel og vennskapelig, idet de ved det akter på brevet og budskapet vårt, skal få ...* (DN V 762 1449)

- q ... at þu wilir oss swa mykklo brefuabrote firir swara som ader er saght **vitande** til sandz at ... – ... *at du vil være ansvarlig overfor oss for så stort brudd på kongebrevet som før er sagt, idet du veit som sant at ...* (DN I 491 1384)

Som apposisjon til subjektet finner vi også presens partisipp av de fem verbkombinasjonene *heyra á* ‘høre på’ + *vera yfir* ‘se til’, *láta* ‘bære seg at’ + *gera* ‘gjøre’, *leggja til* ‘legge til’ + *taka undan* ‘unnta’ (2 ganger), *reka* ‘drive’ + *stefna* ‘stevne’ og *styrkja* ‘styrke’ + *hjalpa* ‘hjelp

- 21 a ... at a sanctæ Mathies dagh ... waro þesser goder men a Brønlo mæder mik **ahøyrende** ok **ofuerwerande** þa ek lofuade ... – ... *at på sankt Mattias’ dag ... var disse gode menn på Brynla med meg mens de hørte på og så til da jeg lofte ...* (DN I 710 1425)
- b ... at Jon darre skuldi wera fuller vmbodes maddher **latandhe** ok **gherande** sem sialfuer Ofmunde boltte were ... – ... *at Jon Darre skulle være full ombudsmann, idet han bærer seg at og gjør som om det var Ogmund Bolt sjøl, ...* (DN I 524 1390)
- c Tha funno vij thet ..., llydandis ord fran ordh inthet **tilleggiandæ** æller **vndan takande** som her effther scriffuat star. – *Da fant vi det ..., lydende ord for ord – uten at vi legger til eller unntar noe – som her etter skrevet står.* (DN I 960 1489)
- d ... firir þui ath han draa þetta sama maal vndir leikmanna doom **rækande** landhbolan ok **stemfnande** til Frostapingx – ... *fordi han la denne samme saken under lekmanns dom, idet han dreiv og stevna leilendingene til Frostating.* (DN III 661 1422)
- e En te sem kirkioni reet ok waaro skipan godwilleliga göra ok fylgia **styrkiande** ok **hielpande** fyrnempdan electum herre Olaf i sinom erindom skulo hafua ... – *Og de som gjør rett mot kirken og fullt ut følger denne ordninga vår godvillig, ved at de styrker og hjelper førnevnte valgte herre Olav i sin sak, skal ha ...* (DN V 821 1459)

I fire tilfeller finner vi presens partisipp av det modale hjelpeverbet *skulu* ‘skulle’ sammen med infinitivene *líka* ‘betale’, *uppandvarða* ‘overlevere, overdra’, *visitéra* ‘holde visitas’ og *koma* ‘komme’ (22a–d). Falk & Torp (1900: 217) omtaler slike konstruksjoner som «en egen futurform, dannet etter latinsk mønster» som brukes for å «fremhæve den futuriske betydning ... i ældre tid i enkelte skrifter», men de føyer til at «disse uttryk

var dog ikke folkelige» (se også Ahlberg (1942: 100, 213)). Denne såkalte *skullende*-konstruksjonen er danna for å gjengi latinske partisipp: det aktive futurum partisipp (*amatūrus* ‘som skal (vil) elske’) og det passive verbaladjektivet gerundiv (*amandus* ‘som bør (må) elses’) (jf. Ejrnæs 2020: 62–63).

Som beskrevet av Haastруп (1990: 91–92) fungerer den etterstilte partisippforma av *skulu* nærmest som et bøyingsselement der sjølve modalverbet uttrykker framtidssinnholdet i de latinske partisippa og endinga viser at det er partisipp. Disse partisippa med *skulu* er sett på som apposisjoner til subjektet siden det er subjektet som skal utføre de nevnte verbalhandlingene. I ytterligere to eksempel med presens partisipp av *skulu* står dette som attributt til et underforstått substantiv ((14c) i § 4.3) og som apposisjon til et oblikt ledd ((33b) i § 5.6).

- 22 a Þar meðr gefuer ek honom sextighi merkr forngilldar j lausa godzse meðr þeim hette sem fyr seghir, vp at **luka skulande** j godom peningom ... – *Dermed gir jeg ham seksti mark etter gammel kurs med det vilkåret som før er sagt, at jeg skal betale i gode penger ...* (DN IV 493 1370)
- b iattado honom þau bref som firir þeiri iord lagho **vppanduarda skulanda** – *(De) lovte ham de breva som gjaldt for den jorda, at de skulle overlevere (dem).* (DN II 454 1378)
- c þui hafuum wer ... hugsat j aar at weita wara yfuirfærðh hær med ydhar **visitera skulande** eftir vare skyldo. – *Derfor har vi ... huska i år å utføre vårt tilsyn her med dere, at vi skulle holde visitas etter vår plikt.* (DN IV 829 1426)
- d ... hwar fore the satte badhe borghan fore sik till swars och rettis **komaskulandis** wppa anæmpdan tima. – ... *av hvilken grunn de begge satte sikkerhet for seg, at de skulle komme til forsvar og dom på førnevnte tid.* (DN I 766 1438)

Enkelte av disse presens partisippa som står som apposisjon til et subjekt, er intransitive verb, men de fleste er transitive, og alle har verbale underledd knytta til seg.

5.4 Apposisjon til objekt i konstruksjon tilsvarende akkusativ med infinitiv

Et objekt sammen med et presens partisipp kan som sagt fungere tilsvarende konstruksjonen akkusativ med infinitiv. Ifølge Nygaard (1879:

206; 1896:157) fins dette liksom annen bruk av presens partisipp som apposisjon til et oblikt ledd først og fremst i tekster påvirka av fremmed språkbruk, dvs. lærd stil: «I L. S. kan saaledes efter verber «at se, høre» o. l. sættes præ. part. i app. til objektet istedenfor det almindelige sprogs akk. med inf.» (Nygaard 1905: 237). Faarlund (2004: 150) sier generelt at denne bruken av presens partisipp forekommer når partisippet «follows a sensory verb and its object». Nygaard (1879) nevner for øvrig denne konstruksjonen bare i omtalen av presens partisipp av intransitive verb.

I det undersøkte mellomnorske materialet er det ikke mer enn tre eksempler med presens partisipp som kan sies å være av dette slaget. Mest prototypiske er to tilfeller der partisippet står til objekt etter *sjá* 'se' (23a) (det andre eksemplet i DN I 462 1379–80). Men like kurant bør det være å ta med et partisipp som står til et objekt etter *vita* 'vite' (23b) siden dette også er et verb som tar akkusativ med infinitiv (jf. Mørck 2015: 55). I alle tilfeller er det snakk om presens partisipp av intransitive verb med aktiv betydning: *lifa* 'leve' (2 ganger) og *falla* 'falle'.

- 23 a ... at eptir þen stora mandaupán **sagom** mer optnefdir men Anundr Greotgarder ok Ormar opt ok idulega **EllingDO lifuandess** ... –
... at etter den store mandauden så vi førnevnte menn, Anund Grjotgardsson og Orm, ofte og jevnlig at Elling levde ... (DN I 387 1365)
- b ... at huar som vmaker eller hindrer ... skall **wita seghDO fallende** j guds sanctæ Peders oc sanctæ Palls ban ok wrede. – *... at enhver som forulemper eller hindrer ..., skal vite at han faller i Guds, sankt Peters og sankt Paulus' bann og vrede.* (DN V 874 1472)

5.5 Apposisjon til dativledd i konstruksjonen dobbel dativ

I konstruksjonen dobbel dativ er presens partisipp apposisjon til et nominalt ledd, begge står vanligvis i dativ, og til sammen fungerer de tilsvarende en adverbial leddsetning, oftest med tidsbetydning (Falk & Torp 1900: 221–223; Nygaard 1905: 128, 237–238; Hanssen, Mundal & Skadberg 1975: 129). Når slike kombinasjoner av et partisipp og et nominalt ledd kommer etter en preposisjon i norrønt, regner en med at konstruksjonen har germansk opphav, men denne konstruksjonen er likevel mest vanlig i lærd stil etter latinsk mønster, særlig i annen bruk enn som tidsuttrykk, f.eks. om årsak (Nygaard 1879: 207; 1896: 157–158; 1905: 237–238). Nygaard (1879: 207) nevner at det først og fremst er preposisjonen

at 'ved' o.a. som styrer det nominale leddet, men peker på at vi «enkeltvis» kan finne á 'på' o.a. med samme bruk. Andre preposisjoner, som også kan styre akkusativ og dermed gi dobbel akkusativ, ser ut til å helst brukes når det nominale leddet står sammen med perfektum partisipp, jf. Nygaard (1896: 160; 1905: 249). Slike dativkombinasjoner kan dessuten nyttes uten å være styrt av en preposisjon ved såkalt absolutt dativ, da er det sannsynligvis etter utenlandsk forbilde, og disse fins derfor hovedsakelig i lærd stil (Nygaard 1879: 207; 1896: 155–161; 1905: 128, 237–238). Nygaard (1879: 207, 214) peker for øvrig på at både intransitive og transitive verb kan inngå i konstruksjonen dobbel dativ, og at det av transitive verb særlig er snakk om *vitandi* («med ens vidende») og *áheyrandi* og *ásjándi* («i ens paahør, paasyn»).

Aasen (1965 [1864]: 302) bemerker at denne bruken av partisipp «synes nu at være ganske forældet», så en kan neppe si at denne konstruksjonen hører til talemålet i nyere tid.

Klare eksempel på dobbel dativ fins også i det mellomnorske materialet (24a), men etter hvert blir det vanlig at dativ bare er markert på det nominale leddet (24b) eller mangler heilt (24c) (Western 1936: 32). Slike syntagmer med ufullstendig eller manglende kasusmarkering er her regna som dobbel dativ så lenge de fungerer på lik linje med tilsvarende syntagmer med klar kasusmarkering.

- 24 a þa gaf ek oc af hende [**morgom godum monnom hiauerandom**] mijnne egne hustru ... ein gull krannz, ... – *Da gav jeg og overdrog, mens mange gode menn var nær, til min egen hustru ... en gullkrans, ...* (DN I 537 1391–92)
- b oc thet jaqwedde eghenss mænnena vppa beggis sidher [**them allom hiawarande**]. – *Og dette samtykte eierne i på begge sider mens de alle var nær.* (DN IV 1023 1496)
- c Kom ek tha a fornempdom degghi ok aare j brødhra talo port aat Munkalijfwes klaustre **ok [mange andre dande mæn hiawær-ende]**. – *Jeg kom da førnevnte dag og år i brødrenens taleport på Munkeliv kloster og mens mange gode menn var nær.* (DN II 928 1484)

Av og til knyttes syntagmet med dobbel dativ til resten av heilsetningen med den sideordnende konjunksjonen *ok* 'og' som i (24c) ovafor. Noen ganger kan en som der forstå denne konjunksjonsbruken som uttrykk for at syntagmet med dobbel dativ sideordnes med et foregående adver-

bialt ledd. Andre ganger er *ok* med uten at det er noe naturlig ledd å si-
deordne syntagmet med dobbel dativ med:

- 25 ... so þo at Ingimunder borghade Erlende a væghna piltsens Gun-
nars.sit godz j lauso ok fosto sua mykit sem Holmfridar optnemda
godz røkker eighe till at hon se fulluediad. oppt nemfdum Gun-
nare skada laust vp at luka sit godz **ok [þeim hiauerandom** sem
ifuir sion byr at hafua meder loghom meder honom]. — ... *såleis li-
kevel at Ingimund innestod overfor Erlend, (som opptrådte) på vegne
av gutten Gunnar, med sitt gods i laust og fast for så mye som godset til
førnevnte Holmfrid (Gunnars søster) ikke strekker til, for at hun skal
være fullt dekt i pengevegen til å betale førnevnte Gunnar hans gods ska-
delaust — og mens de var nær som bør ha tilsyn etter loven med ham.*
(DN IV 457 1366)

På bakgrunn av denne bruken av *ok* framfor syntagmer med dobbel dativ
er det flere tilfeller som eksemplet nedafor der en kunne ha regna med
at en har dobbel dativ. I så fall måtte en ha analysert *firir mek* ‘framfor
meg’ som en preposisjonsfrase etterfulgt av *flerom godom monnom hiauæ-
randhom* ‘mens flere gode menn var nær’ som en dobbel dativ (26a). Men
når det er mulig å se på det nominale leddet i en tilsynelatende dobbel
dativ som sideordna med et foregående ledd, i dette tilfellet slik at *mek
ok flerom godom monnom* ‘meg og flere gode menn’ analyseres som et pa-
ratagme, har jeg valgt denne analysen, og partisippet blir da et etterstilt
adjektiv til siste ledd i dette paratagmet (26b).

- 26 a ... at kom ... [**firir mek**] **ok** [**flerom godom monnom hiauærand-
hom**] iii sykna nest firir palm swanno ... af ei[nni half]uo Redar
Asolfsson ... — ... *at på den ene sida kom Reidar Åsulvsson ... for meg,
og mens flere gode menn var nær, 3 virkedager før palmesøndag ...* (DN
II 666 1422)
- b ... at kom ... [**firir mek ok flerom godom monnom hiauærand-
hom**] iii sykna nest firir palm swanno ... af ei[nni half]uo Redar
Asolfsson ... — ... *at på den ene sida kom Reidar Åsulvsson ... for meg
og flere gode nærværende menn 3 virkedager før palmesøndag ...* (sst.)

Med den avgrensinga som det er gjort greie for ovafor, blir resultatet at
det er i alt 238 presens partisipp som inngår i en dobbel dativ uten pre-

posisjon. Det er 13 ulike verb som står som eneste presens partisipp i slike konstruksjoner, og seks kombinasjoner av to sideordna partisipp. Noen av de verba som står aleine i presens partisipp, er sideordna med et verb i perfektum partisipp, men vi skal ikke gå nærmere inn på det.

De aller fleste presens partisippa i dobbel dativ uten preposisjon har aktiv betydning. Aller mest frekvent er *vera hjá* 'være nær' (112 ganger), som er nytta i bl.a. (24a–c) ovafor, men svært vanlig er også det synonyme *vera nár* (62 g.):

- 27   *widher gik tha Eliff Helgheson for oss i sama handher bandhe [hans son næruarendhe] ath ... – Da vedgikk Eiliv Helgesson for oss i samme avtale, mens sønnen hans var nær, at ...* (DN V 844 1462)

De øvrige presens partisippa som er eneste slike partisipp i dobbel dativ uten preposisjon med aktiv betydning, er ti verb som er langt mindre frekvente i denne sammenhengen: *hafa* 'ha', *heyra á* 'høre på' (9 ganger), *koma* 'komme', *krefja* 'kreve', *leggja* 'legge', *samþykkja* 'samtykke' (3 g.), *sitja* 'sitte', *sjá* 'se', *standa* 'stå', og *vera yfir* 'se til' (6 g.):

- 28 a   **mik siælff**, ey jnsegle **hafvandes** – *ettersom jeg sjøl ikke har segl* (DN I 862 1463)
 b   **margom godom mannom a hørande** – *mens mange gode menn hørte på* (DN I 832 1454)
 c   **mannene heim komande** – *da mannen kom heim* (DN II 673 1423)
 d   **oss them laglige til kreffwendes** – *fordi vi lovlig krever dem til (dette)* (DN I 1035 1512)
 e   **fyrsgahdom Erlende ok Jngimunde** ... vndir os **læggiande** meder handarbande – *da førnevnte Erlend og Ingemund ... la (saken) under oss med handslag* (DN III 384 1373)
 f   **allre loghrettune samþykkiande** meder lofuatake – *mens heile lagretten samtykte med handsopprekking* (DN II 370 1362)
 g   **os sitiande** firir domstole varom – *mens vi satt for domstolen vår* (DN IV 648 1395)
 h   **oss syandom** – *mens vi så på* (DN IV 562 1389)
 i   **ollu heilu standande** a Dolin – *mens alt stod heilt på Dæli* (DN III 371 1371)

- j **jfueruarandis Symon Biorsson fornæmpdom** j lagmanz stad – *mens førnevnte Simon Björnsson i lagmannens sted ser til dette* (DN II 769 1446)

Mange av disse verba finner vi igjen i de seks kombinasjonene med si-deordna presens partisipp – fortsatt med aktiv betydning: *heyra á + vera hjá* (2 ganger): *a hórande oc hiawerande* (DN I 845 1458), *vera hjá + samþykkja* (6 g.): *hiauerrandom ok samþykkiandom* (DN IV 404 1360), *vera nár + heyra á* (6 g.): *nerwarandbom oc a hórandom* (DN I 875 1466), og *vera nár + samþykkja*: *ner uærande ok samþykkiande* (DN I 566 1398). Et par nye verb dukker opp i to av disse kombinasjonene: *sjá á* ‘se på’ + *samþykkja* og *vera nár + jákváða* ‘samtykke’:

- 29 a **fleirom bondum a siandum ok samþykkianda** – *mens flere bønder så på og samtykte* (DN I 595 1404)
 b **neeruærande och jaquedhande Niclisse brodhor adhernæmf Polleifs** – *mens Nils, bror til førnevnte Torleiv, var nær og samtykte* (DN V 590 1429)

Det eneste verbet vi finner som presens partisipp i dobbel dativ med passiv betydning, er *taka undan* ‘unnta’ (5 ganger):

- 30 ... ath Biern fek aff meg i gord som eyther Gwlkwñnerwt ... med alle lwttwm oc lwñnana wttan gorss oc innan frelst oc hemeholt for hwarie manne [**inthe**t vndan **takendes**] til ewindeligh eyge – ... *at Björn fikk av meg en gard som heter Gullkonnerud ... med alle deler og goder utagards og inna-, fritt og heimla for enhver mann, uten at noe skal unntas, til evig eie.* (DN II 1068 1521)

Sammen med dobbel dativ med *perfektum* partisipp finner vi i mellomnorsk både preposisjonen *at* ‘ved’, som er vanlig i norrønt, men også sjeldnere preposisjoner som *á* ‘på’ og *eptir* ‘etter’, den siste med dobbel akkusativ:

- 31 a [**at allo þesso ransakado**] þa dømdu vi ... – *Etter at alt dette var undersøkt, så dømte vi ...* (DN II 747 1442)
 b [**á þæim lokhnom**] ero þæir lsatter. – *Når det er betalt, er de forlikte.* (DN I 383 1364)

- c ... at fyrnæmd Anbiorgh, gaaf fyrnæmdom Gunnare frenda sinom, halfua Eikeland [**efter sægh lidhna**], ... – ... *at førnevnte Annbjörg gav førnevnte Gunnar, slektningen sin, halve Eikeland etter at hun er gått bort, ...* (DN II 704 1431)

Den eneste preposisjonen som kan sies å stå med dobbel dativ med *presens* partisipp i det mellomnorske materialet, er *með* ‘med’ (32a–e), jf. også eksempla hos Western (1936: 33). Slike tilfeller kunne vært analysert som preposisjonsfraser med presens partisipp som attributt til utfyllinga for preposisjonen, men de er regna som dobbel dativ siden de fungerer på samme måte som tilsvarende syntagmer uten preposisjon. I disse preposisjonsfrasene finner vi nemlig igjen verb som også nyttes i dobbel dativ uten preposisjon. De verba som står som eneste presens partisipp i slike uttrykk, er *samþykkja*, *vera hjá*, *vera nár* og *vera yfir* (3 ganger), og dessuten finner vi kombinasjonen *vera nár* + *heyra á*.

- 32 a ... ad ek hefuer selt Þostene Skioldulfsyni niu aura bool ... [**medh mine hustru samþykkiandhe Margrette Orms dotter**] ... – ... *at jeg har solgt til Torstein Skjoldulvsson ni øresbol ..., mens min hustru, Margrete Ormsdatter, samtykte, ...* (DN I 686 1423)
- b **meder godom monnom hiawerandom** – *mens gode menn var nær* (DN V 547 1421)
- c **med flere gode herriss her nerwærendes** – *mens flere gode herrer her var nær* (DN I 1064 1523)
- d **met flere danne men ofwer werendes** – *mens flere gode menn så til* (DN I 1057 1521)
- e **med ij skellige lagrete men neruarende a høyrande** hennes ord oc besigle – *mens 2 forstandige lagrettemenn var nær (og) hørte på hennes ord og besegling* (DN II 947 1488)

5.6 Annen bruk som apposisjon til oblikt ledd

Utenom i konstruksjonen tilsvarende akkusativ med infinitiv (§ 5.4) og i dobbel dativ (§ 5.5) er det bare to enkeltstående tilfeller med presens partisipp som apposisjon til et oblikt ledd. I det første har vi verbet *standa móti* ‘sette seg imot’ – med partisippforma *mótstandandi*, som i ordbøkene oversettes med ‘trass i’ – knytta til et indirekte objekt (33a). I det andre tilfellet har vi presens partisipp av modalverbet *skulu* ‘skulle’ med

infinitiven *standa* ‘stå’ som står til et direkte objekt (33b) (jf. omtalen av *skullende*-konstruksjonen i samband med (22a–d) i § 5.3).

- 33 a Ok biodom fulkomliga, [**þæim tolf sua tillnæmfnder**]IO. þetta skifti atgera. sem fyr vattar j brefueno. æi **motestanda(nde)** frauero Symonar optnempz, ... – Og (*vi*) *þábyr fullt ut de tolv slik utnevnte á gjøre dette skiftet som det før er sagt i brevet uten á bry seg om førnevnte Simons fravær, ...* (DN III 402 1376)
- b samtycthe **thette**DO eigandhe aa allæ sidoor oc wbrigdeligæ **standæ skulende**. – *Dette samtykte eieren på alle sider i også for at det skulle stå ubrytelig.* (DN IV 1011 1491)

5.7 Kronologisk og sosial fordeling av appositive presens partisipp

Den kronologiske og sosiale fordelinga av presens partisipp som apposisjon til subjektet i kunngjøringsformelen er avhengig av om det er valgt en kunngjøringsformel med slik bruk av presens partisipp eller ikke, og vi skal ikke gå inn på denne variasjonen i formelbruk.

Utenom kunngjøringsformelen finner vi mest presens partisipp som apposisjon i konstruksjonen dobbel dativ, og bruken av denne konstruksjonen oppsummeres i egne tabeller nedafor, mens øvrig bruk av presens partisipp som apposisjon vises i andre tabeller. Som det vil framgå av disse tabellene, er mange av bruksmåtene så sjeldne at det ikke er meningsfullt å trekke konklusjoner om kronologisk eller sosial variasjon.

Den kronologiske fordelinga av appositive presens partisipp utenom kunngjøringsformelen er vist i tab. 3 og 4. Om vi ser bort fra nedgangen i antall formelfaste uttrykk med verba *vera hjá* og *vera nár* ((24a–c) og (27) i § 5.5), er det ingen klar endring i bruken av appositive presens partisipp i dobbel dativ uten preposisjon. Det er imidlertid en overvekt av presens partisipp i dobbel dativ med preposisjon mot slutten av mellomnorsk tid. Det blir også noe vanligere med presens partisipp som apposisjon til subjektet for andre verb enn bevegelsesverb utenom kunngjøringsformelen heilt på slutten av mellomnorsk tid, men dette skyldes formelmessig bruk av *befala* ‘overgi, betro’ (som i (20a) i § 5.3).

PRESENS PARTISIPP I MELLOMNORSKE DIPLOM

	1350 -74	1375 -99	1400 -24	1425 -49	1450 -74	1475 -99	1500 -24	Sum
<i>vera hjá</i>	35	32	20	7	7	6	5	112
<i>vera nár</i>	1	10	13	13	13	8	4	62
Sum	36	42	33	20	20	14	9	174
Pr. 1000 linjer	4,8	3,7	3,3	2,0	2,8	2,0	2,0	3,0
Andre verb	9	9	5	3	8	4	9	47
Pr. 1000 linjer	1,2	0,8	0,5	0,3	1,1	0,6	2,0	0,8
UTEN PREP.	45	51	38	23	28	18	18	221
MED PREP.			2			1	4	7

Tab. 3. Appositive presens partisipp i dobbel dativ – kronologisk fordeling

	1350 -74	1375 -99	1400 -24	1425 -49	1450 -74	1475 -99	1500 -24	Sum
App. til subj. for bevegelsesverb	3	2	1	5	1	4	3	19
Andre app. til subj.	7	10	7	14	1	10	16	65
Pr. 1000 linjer	0,9	0,9	0,7	1,4	0,1	1,4	3,6	1,1
App. til obj. tilsvarende akk. m. inf.	1	1			1			3
Andre app. til obl. ledd		1				1		2
Sum	11	14	8	19	3	15	19	89

Tab. 4. Appositive presens partisipp utenom kunngjøringsformelen og dobbel dativ – kronologisk fordeling

Den sosiale fordelinga av appositive presens partisipp utenom kunngjøringsformelen er vist i tab. 5 og 6. Også den sosiale fordelinga av presens partisipp i dobbel dativ uten preposisjon er påverka av de formelfaste uttrykka med verba *vera hjá* og *vera nár*. Andre verb fins mest i brev fra høgere geistlige, lagmenn, borgere og lågere embetsmenn, men det er vanskelig å se noe system i denne variasjonen. Den høge frekvensen av presens partisipp som apposisjon til subjektet for andre verb enn bevegelsesverb i kongebrev skyldes en formelmessig uttrykksmåte med *fyrirbjóða* 'forby' (som i (20e) i § 5.3). Brev fra høgere og lågere geistlige

skiller seg derimot ut ved at presens partisipp av ganske mange ulike verb brukes som apposisjon til subjektet for andre verb enn bevegelsesverb.

	Konger	Høgere geistlige	Lågere geistlige	Høgere embetsmenn	Lågere embetsmenn	Lagmenn	Borgere	Lagrette-menn	Øvrige	Sum
<i>vera hjá</i>	37	5	17	2	7	10	4	5	25	112
<i>vera nár</i>	1	8	11	5	2	8	3	8	16	62
Sum	38	13	28	7	9	18	7	13	41	174
Pr. 1000 linjer	16,9	2,7	2,3	2,8	4,3	4,3	5,1	1,3	2,3	3,0
Andre verb	1	10	4	2	3	7	2	5	13	47
Pr. 1000 linjer	0,4	2,1	0,3	0,8	1,4	1,7	1,5	0,5	0,7	0,8
UTEN PREP.	39	23	32	9	12	25	9	18	54	221
MED PREP.			1	1				2	3	7

Tab. 5. Appositive presens partisipp i dobbel dativ – sosial fordeling

	Konger	Høgere geistlige	Lågere geistlige	Høgere embetsmenn	Lågere embetsmenn	Lagmenn	Borgere	Lagrette-menn	Øvrige	Sum
App. til subj. for bevegelsesverb		3	3	3	5			4	1	19
Andre app. til subj.	18	15	16	2	1	2	2	1	8	65
Pr. 1000 linjer	8,0	3,1	1,3	0,8	0,5	0,5	1,5	0,1	0,4	1,1
App. til obj. tilsvarende akk. m. inf.			1						2	3
Andre app. til obl. ledd	1		1							2
Sum	19	18	21	5	6	2	2	5	11	89

Tab. 6. Appositive presens partisipp utenom kunngjøringsformelen og dobbel dativ – sosial fordeling

Et siste punkt som kan nevnes, er den sosiale fordelinga av appositive presens partisipp av det modale hjelpeverbet *skulu* sammen med en infinitiv, som Falk & Torp (1900: 217) som sagt karakteriserer som «ikke folkelige». Det er fem slike konstruksjoner ((22a–d) i § 5.3 og (33b) i § 5.6) pluss et attributivt partisipp ((14c) i § 4.3). Om vi inkluderer også

det siste, så fins disse i fem brev fra geistlige, som var latinkyndige, og ellers i et brev fra øvrige utstedere.

5.8 Oppsummering av bruken av presens partisipp som apposisjon

Liksom i norrønt finner vi i mellomnorsk ofte presens partisipp som apposisjon, og det er de samme konstruksjonstypene slike partisipp forekommer i, som i norrøn lærd stil, altså også sammen med objekt som alternativ til akkusativ med infinitiv og i dobbel dativ uten preposisjon. Tallmessig er bruken som apposisjon den klart vanligste bruksmåten i mellomnorsk, men det skyldes først og fremst at slike partisipp fins i den vanlige kunngjøringsformelen. Imidlertid er det en viss bredde i bruken av presens partisipp som apposisjon fordi det alt i alt er snakk om partisippformer av en god del ulike verb. I norrønt ser det ut til at presens partisipp som apposisjon bare har aktiv betydning, men i det mellomnorske materialet er det i det minste ett eksempel på slikt partisipp med passiv betydning. Mens det i norrønt særlig er presens partisipp av intransitive verb som brukes som apposisjon i folkelig stil, og appositive presens partisipp av transitive verb mest fins i lærd stil, er det såpass vanlig med slik bruk av transitive verb i det mellomnorske diplomspråket at det på dette punktet minner om lærd stil. På samme måte som i norrønt står appositive presens partisipp i mellomnorsk oftest til subjektet, men det er også en god del tilfeller der partisippet står til et dativledd i konstruksjonen dobbel dativ. Ellers er det ikke uvanlig at appositive presens partisipp står med ulike typer verbale utfyllinger. Samla sett er den appositive bruken av presens partisipp i de mellomnorske diploma som i norrøn lærd stil.

6 Presens partisipp som predikativ

I norrønt er det sjelden at intransitive eller transitive verb står i presens partisipp som subjektspredikativ med aktiv betydning i «det klassiske sprog», men dette er vanligere i «oversatte skrifter og, hvor fremmed sprogbrug efterlignes» (Nygaard 1879: 203, 211, 213). Et slikt predikativ fins særlig etter *vera* 'være' og danner sammen med dette i presens eller preteritum omskrevne former for disse tempusformene (Nygaard 1879: 211; 1896: 158). «Enkeltvis» står presens partisipp med aktiv betydning som subjektspredikativ til verb med betydningen «at blive» (Nygaard

1879: 215), og slike partisipp kan dessuten brukes som objektspredikativ (Nygaard 1879: 212, 216). Faarlund (2004: 132–133) utfyller beskrivelsen av samme forhold med at *vera* med presens partisipp uttrykker durativt aspekt, mens *verða* 'bli' med presens partisipp uttrykker framtid.

«*Vera* med notid partisipp aktiv brukar ein» ifølge Heggstad (1931: 139) fortsatt «stundom som eit slag umskrivning av varande notid eller fortid», men han sier at det er vanligere med slike partisipp etter *verta* med betydningene «halda ved å» og «koma til å». Faarlund, Lie & Vannebo (1997: 472) sier at presens partisipp med aktiv betydning står som predikativ i moderne norsk etter *bli* og *verte* i konstruksjoner med kontinuativt aspekt (se mer sst.: 654). Kinn (2014: 76–80) viser imidlertid at bruken av *bli* eller *verte* med presens partisipp er noe videre enn dette i moderne norsk, bl.a. ved å kunne uttrykke ingressivt aspekt.

Med passiv betydning brukes presens partisipp «hyppigst» sammen med *vera* for å uttrykke «at en handling bør eller maa ske (er tilbørlig eller nødvendig)», og dette forekommer «fortrinsvis i saadanne skrifter, hvor latinsk paavirkning er kjendelig», dvs. i lærd stil (Nygaard 1879: 219–220; jf. også Nygaard 1896: 156, 159; 1905: 244–245). Når presens partisipp brukes predikativt med passiv betydning, er det ifølge Nygaard (1879: 220–223) normalt med et subjekt som svarer til et direkte objekt i akkusativ i aktiv, og eventuelt med et logisk subjekt i dativ, sjøl om det forekommer at uttrykket er subjektlaust med akkusativleddet stående som objekt. Derimot er det normale at vi får et subjektlaust uttrykk om verbet som står i presens partisipp, ikke tar direkte objekt i akkusativ i aktiv, men det fins også eksempel på at andre ledd enn et akkusativobjekt er gjort til subjekt i det passive uttrykket. Faarlund (2004: 133–134) gir en stort sett tilsvarende beskrivelse.

Skadberg (1971: 217) bemerker at slik passiv bruk av presens partisipp som predikativ ikke lenger brukes i bokmål, «men ofte i nynorske målføre og nynorsk skriftmål». Om vi skal dømme etter eksempla hos Heggstad (1931: 141), er dette vanligst etter *vera* og mer sjelden etter *verta*.

Sjøl om presens partisipp som predikativ altså fins i moderne norsk og der til dels i talemål, må vi holde fast ved at dette helst hører til lærd stil i norrønt.

6.1 *Presens partisipp etter vera 'være'*

I det mellomnorske diplommateriale har presens partisipp etter *vera* som oftest aktiv betydning, men det er også eksempel der partisippet har passiv betydning.

Presens partisipp med aktiv betydning fins etter *vera* i presens 24 ganger av 14 ulike verb: *biðja* 'be', *bigera* 'begjære', *hljóða* 'lyde', *hróra* 'ha med å gjøre', *koma* 'komme' (2 ganger), *lifa* 'leve' (2 g.), *liggja* 'ligge' (3 g.), *ráða* 'legge opp råd om, planlegge' + *valda* 'valde, være skyld i' (3 g.), *segja* 'si' + *hindra* 'hindre', *standa* 'stå' (2 g.), *þarfa* 'trenge' og *þurfa* 'trenge' (2 g.) (34a–l). Kombinasjonen av *vera* i presens og presens partisipp kan alltid oversettes med presens av hoved verbet unntatt når *vera* står i konjunktiv (34i).

- 34 a **ær** iæk eder och kærlegh **bediendes** for gudz skuld ... at ... – *Jeg ber Dem også kjærlig for Guds skyld ... at ...* (DN III 830 1455)
- b och sidan **er** jek **begiærendæ** myn trediaë parth aff then arff ... – *Og siden begjærer jeg min tredjepart av den arven ...* (DN I 1007 1502)
- c ... fire thy at ek weit þet wæll hworo þet **ær** **lydandæss** – ... *fordi jeg veit godt hvordan det (brevet) lyder.* (DN I 838 1456)
- d ... thet som war nadig herra konunger Erik a **rø[randes]** **er** j wij-søyre edher sak[erøyre] ... – ... *det som vår nådige herre kong Eirik har med å gjøre i kongelige inntekter og bøter ...* (DN II 727 1437)
- e ... alla kanika som nw æro eller her efter **kommande ero** till Nidros domkirkiu ... – ... *alle kanniker som nå er eller heretter kommer til Nidaros domkirke, ...* (DN V 785 1454)
- f ... ssa at engen weit hwat han **er lifuandes** eller død – ... *så at ingen veit om han lever eller er død.* (DN I 923 1478)
- g ... alt thet odalzgøz ..., hwar thet helst **liggiendes er** ... – *alt det odelsgodset ..., uansett hvor det ligger, ...* (DN II 886 1472)
- h þet **er** eingen **radhande** ædar **waldhandhe** wtan ek – *Ingen planlegger eller er skyld i det utenom meg.* (DN III 649 1419)
- i ... at j **see** fornempdom Torleiff Biørnsson hørughe ock lydøghe ..., ock ey mothe **seigende** æller **hindrende** hanom i thesse embethe ... – ... *at dere skal være førnevnte Torleiv Bjørnsson hørende og lydige ..., og ikke skal si imot eller hindre ham i dette ærende ...* (DN V 915 1481)
- j ... at all stykki ... stande swa sæm nw **ero þau standande** ... – ... *at alle forhold ... skal stå slik som de nå står ...* (DN I 593 1404)

- k ... cristnom salom sem gudhligha bønir **tharfwande æra** ... – ...
kristne sjeler som trenger gudelige bønner, ... (DN II 726 1437)
- l **er** nu fyrnæfnder Þorbiorn ... **þurfuande** guds ok ydara nada ... –
Nå trenger førnevnte Torbjørn ... Guds og Deres nåde ... (DN I 341
 1354)

Presens partisipp med aktiv betydning fins videre etter *vera* i preteritum 69 ganger av 17 ulike verb. Noen av disse verba har vi allerede sett sammen med *vera* i presens: *bígera* (4 ganger): *wor ... begærende* (DN II 1031 1509), *hljóða: war ... ludhande* (DN II 965 1491?), *ráða + valda* (7 g.): *var huarke radande edær valdande* (DN I 339 1354), *standa: war standande* (DN V 831 1460?), og *þurfa* (2 g.): *være ... þurfuande* (DN II 331 1356). Nye verb og verbkombinasjoner sammen med *vera* i preteritum er: *besitja* 'besitte, sitte inne med', *bestanda* 'gjøre krav på, ønske å få' (2 g.), *heyra á* 'høre på' (3 g., inkludert 1 g. sammen med *vera hjá*), *loga* 'brenne', *samþykkja* 'samtykke', *vera hjá* 'være nær' (5 g., inkludert 1 g. sammen med *heyra á*), *vera nár* 'være nær' (26 g.), *vera yfir* 'stå for, se til', *visitéra* 'holde visitas' (4 g.) og *vita* 'vite' + *valda* + *gera* 'gjøre' (35a–j). Kombinasjonen av *vera* i preteritum og presens partisipp kan alltid oversettes med preteritum av hoved verbet unntatt når *vera* står i konjunktiv (som i *være ... þurfuande* ovafor og i (35e)).

- 35 a ... tha han wilde fforderffuet haffua oc skadha giort byn j Oslo. oc the ther vtjnnen **besitiandes ware**, – ... *da han ville ha ødelagt og gjort skade på byen i Oslo og de som besatt (noe) i den.* (DN III 746 1438)
- b ... at han gaf fyrnemdom herra Jone Haftorsyni ein gran hest som han **war bistandande** efter – ... *at han gav førnevnte herre Jon Havtorsson en grå hest som han gjorde krav på.* (DN II 673 1423)
- c ... thy at the **aahørandes neer waaro** ... – ... *fordi de var til stede og hørte på ...* (DN I 1035 1412)
- d oc ey elden wider komet fyr en alth **war j logande**. – *Og ilden (hadde) ikke kommet videre før alt brant.* (DN IV 932 1454)
- e ... liker viis som hon siolf **samþykkjande** ok hia **være**, – ... *på samme måte som om hun sjøl hadde samtykt og vært til stede, ...* (DN II 571 1402)
- f **varo** ok eighomen ... a badha sidhur **hiauera**nda ... – *Eierne ... på begge sider var også nær ...* (DN V 462 1409)

- g **War** oc Ewindh Byor(n)sson lensman **nerwarandis** vppa konungs wegna ... – *Lensmann Eivind Bjornsson var også nær på kongens vegne ...* (DN V 864 1469)
- h **Var** ther ta hetherlik man her Ifuar Vighyngsson ... **ofuerwær-endes**. – *Der så da hederlige mann herr Ivar Vikingsson ... til (dette).* (DN I 933 1482)
- i ... at ek **war** a Tryxstathom **wisiterande**, – ... *at jeg holdt visitas i Trøgstad.* (DN I 701 1425)
- j ... at han **war** hwarke **vitandhe waldande** ne **gerande** vm aftak fyr-nemz Biarna. – ... *at han verken visste om, var skyld i eller utførte dra-pet på førnevnte Bjarne.* (DN I 774 1440)

I tillegg finner vi presens partisipp med aktiv betydning én gang sammen med *vera* i perfektum med hovedverbet *liggja* 'ligge' (36), i et annet eksempel med *vera* i infinitiv i en akkusativ med infinitiv med verbet *þurfa* 'trengre' (37), og fem ganger med *vera* i infinitiv etter modalt hjelpeverb med fire ulike verb: *bjóða yfir* 'ha makt og myndighet over', *brúka* 'bruke', *hafa* 'ha' (med underforstått modalverb og *vera*) og *njóta* 'nyte' (2 ganger) (38a–d).

- 36 ... med allom lwthom och lwndhom som tiill for^{de} Skepleim och Gardlawss liggher och **liggende haffwer wareth** ... – ... *med alle deler og herligheter som ligger og har ligget til førnevnte Skjepleim og Gardlaus, ...* (DN II 1022 1504)
- 37 Nu af þui at ver vitum kirkiuna fatœka **vera** ok mykit **þurfuande** sik till vmbota ... – *Men fordi vi veit at kirken er fattig og trenger mye til sin reparasjon ...* (DN I 506 1386)
- 38 a hwat som han þa hawer ført ther **sculin j vara biudande ower** ... – *Det som han da har ført dit, skal dere ha makt og myndighet over ...* (DN I 409 1370)
- b ok **skall** fforscreffne her Hartvik **vare brugandhe** the x øres booll jordher ... – *Øg førnevnte herr Hartvik skal bruke de 10 øresbol jord ...* (DN I 809 1449)
- c ... at þet godz ok hafwor ... skulle skrifuaz j þueim cyrographis. han ein nær sik **hafuande** ok annan capitulum ... – ... *at det godset og eiendelene ... skal skrives i to kyrografer, han (skal) ha én hos seg, og kapitlet en annen, ...* (DN V 586 1429)

- d Nw sakar thæs at herre drotseten hafðhe vnt honom ... at **maatte** ... sit proff oc skilrike **wæra niotande** ... — *Men fordi herre drottseten hadde unt ham ... å kunne ... nyte sitt prov og bevis ...* (DN IV 878 1440)

Når presens partisipp nyttes etter *vera* med passiv betydning, er det mest vanlig med *vera* i presens, og her finner vi partisipp av verba *búa* (*við e-m*) ‘bo (hos noen)’, *dóma* ‘dømme’, *várta* ‘vente’ og *trúa* ‘tru, anta’ (alle brukt én gang):

- 39 a ... at han scal ryddia iordina vppather oc gøra ther vppa tarwinda hus swa at [godhom monnom]_{Dat} **er** vider **boandhe** ... — ... *at han skal rydde jorda igjen og bygge på den et fattighus slik at det kan bos hos ham av gode menn ...* (DN V 717 1443)
- b ok en þoot nokot maatte finnast þær j moot þeim vitnum þa **ær** þær æi eptir **dømande** ... — *Og dessuten sjøl om noe kunne finnes der imot de vitnesbyrda, så kan det ikke dømmes der etter det ...* (DN IV 648 1395)
- c ... at [ether nadhe]_{Subj} **er** tha **wæntende** thiit at komme — ... *at Deres nåde da kan ventes å komme dit.* (DN III 805 1449)
- d [Kan ok nokot af thessum iordum ofrælst warda ...]_i som —_{Subj/i} ei **troande** **er** tha skall ... — *Kan også noe av disse jordene bli ufritt ..., (noe) som ikke kan antas, så skal ...* (DN V 614 1432)

Det fins i tillegg enkeltstående eksempel med presens partisipp med passiv betydning med *vera* i preteritum med verbet *tala* (*um e-t*) ‘tale (om noe)’ (40) og med *vera* i infinitiv etter modalt hjelpeverb med verbet *lesa* ‘lese’ (41).

- 40 oc **var** tha **talandes** vm Nidberghss engiende oc andre flere dondemenss eygo ... — *Og det kunne da tales om Nidbergs eng og flere andre gode menns eiendom ...* (DN V 888 1475)
- 41 ... fore thet møssæ hald som the skulu iampan vppa halda ... eine syngiande ... en annor_{Subj} **skall vara læsande** fore allum them saalom som fram ero farne. — ... *for det messeholdet som de jevnlig skal holde ved lag ..., ei (messe) som synges ..., og ei anna (messe) skal leses for alle de sjeler som har gått bort.* (DN V 632 1433)

Bare to av disse passive konstruksjonene har et uttrykt subjekt (39c, 41). I et tredje tilfelle er subjektet utelatt fordi det er identisk med korrelatet for relativsetningen som det hører til (39d). I de tre øvrige eksempla er partisippet et intransitivt verb eller et transitivt verb brukt intransitivt slik at vi får upersonlige passivkonstruksjoner. For øvrig er det én gang det logiske subjektet for partisippet uttrykkes av et dativledd (39a).

6.2 *Presens partisipp etter verða ‘bli’*

Sammen med *verða* har presens partisipp alltid aktiv betydning i det undersøkte materialet.

Presens partisipp etter *verða* i presens fins 19 ganger av fem ulike verb: *brjóta* ‘forbryte seg’, *eiga* ‘eie’ (11 ganger), *koma* ‘komme’ (4 g.), *njóta* ‘nyte’ (2 g.) og *segja til* ‘si til, befale’ (42a–e). Framtidsinnholdet i kombinasjonen av *verða* i presens og presens partisipp kan uttrykkes klart ved hjelp av *komme til å*, men med tillegg av et modalverb når *verða* står i konjunktiv (42d).

- 42 a Schall ingenn haffue macht att griipe eller rette nogenn her i Oslo ..., om the **brytendes vorde**, ... – *Ingen skal ha makt til å gripe eller dømme noen her i Oslo ... om de kommer til å forbryte seg, ...* (DN III 1040 1508)
- b ... alt annat godz þat sem þau eighu eðr **eighanda verda** j lande – ... *alt det andre godset som de eier eller kommer til å eie i landet.* (DN I 378 1363)
- c ... serdeles vore fogedher oc embitzmendt som nu ere eller her effter **kommendes vorde** ... – ... *særlig våre fogder og embetsmenn som nå er eller her etter kommer til å komme, ...* (DN III 1040 1508)
- d ... at huar mader **verdhe** sins rettar **notande** ... – ... *at enhver mann skal komme til å nyte sin rett, ...* (DN II 501 1387)
- e ... att giffue osz ... lx danske marc ind till ... wij ther anderledes om **tilsigendes vord[he]** ... – ... *å gi oss ... 40 danske mark inntil ... vi der kommer til å befale annerledes om (dette), ...* (DN III 1040 1508)

Presens partisipp fins tre ganger etter *verða* i preteritum (43) og én gang etter *verða* i perfektum (44) og i alle disse tilfellene med verbet *eiga*. Videre er det ett eksempel med *verða* i infinitiv i kontrollkonstruksjon med verbet *njóta* (45). Endelig er det 15 forekomster av *verða* i infinitiv etter

modalt hjelpeverb med presens partisipp av *eiga* eller *njóta* (14 ganger) (46a–b).

- 43 ær þæiri jord fullggir vid ræitt ænndemerk ær þæire jord hefuir fulght aht fornu ok nyiughiu ok æk **vard æinghande** aht. – *Denne jorda er fullverdig med rett endemerke som har fulgt denne jorda fra gammalt og nytt, og (som) jeg kom til å eie igjen.* (DN V 278 1404)
- 44 kom þa Þorgyls sem nu **er eighande uorden** jordena ... – *Da kom Torgils, som nå har kommet til å eie jorda, ...* (DN IV 515 1379)
- 45 ... thy at wi vnna førnempdo altare oc thess gildis brødhrom alz thess fridhar oc frelses **nywtande** at **wardha** sem ... – *... fordi vi unner det førnevnte alteret og dets gildesbrødre å komme til å nyte all den fred og frelse som ...* (DN II 726 1437)
- 46 a ... alt þes gotz oc til høring. som þet nu eigher. eller her efter **eigende kan warde** ... – *... alt det godset og den eiendom som det nå eier eller her etter kan komme til å eie ...* (II 635 1415)
- b ... at huar mann **skal** sins rættar **niotande værdha**. ... – *... at enhver mann skal komme til å nyte sin rett, ...* (DN II 430 1372–73)

6.3 Presens partisipp etter blifa ‘forbli’

Presens partisipp har også alltid aktiv betydning sammen med *blifa* i materialet. Slikt partisipp fins etter *blifa* i presens konjunktiv (47) og etter modalt hjelpeverb med *blifa* i infinitiv (5 ganger) (48). I alle tilfeller er partisippet det intransitive verbet *standa* ‘stå, være i en viss tilstand’. På samme måte som når presens partisipp står etter *verða*, uttrykkes det framtid, men etter *blifa* er det nærliggende å tolke det som en vedvarende tilstand.

- 47 ... alt thet goodz sem j Berhwen var, ... **bliiffue** alt **standande** i samæ borgharæ hand, – *... alt det godset som var i Bergen, ... alt skal bli værende i de samme borgernes eie.* (DN I 646 1415)
- 48 oc ther med **skal** thet satmall **stondende bliwe** ... – *Og dermed skal den avtalen bli stående ...* (DN II 918 1482)

6.4 Presens partisipp som objektspredikativ

I to eksempel knytter et uttrykt eller underforstått objekt for *hafa* ‘ha’ til seg presens partisipp av de intransitive verba *liggja* ‘ligge’ og *standa* ‘stå’ som objektspredikativ:

- 49 a oc ther nest om kring slotthet haffde han **liggendes**_{OPred} [**eth stor tall met bønder**]_{DO} – Og dernest omkring slottet hadde han liggende et stort antall med bønder. (DN V 990 1502)
- b ... [[þa peningæ]_i] som hon hafde —_i/_{DO} besyndelige **standende**_{OPred} ner honom ... – ... de pengene som hun hadde stående særlig etter ham, ... (DN I 710 1425)

6.5 Kronologisk og sosial fordeling av predikative presens partisipp

Som det framgår av tab. 7, øker bruken av presens partisipp som predikativ i løpet av mellomnorsk tid, og dette kan ha å gjøre med økende utenlandske innflytelse på norsk. Tallmessig tydeligst er det at det blir vanligere å bruke *vera* med aktivt partisipp. Variasjonen i frekvensen av *verða* med partisipp er nok mer tilfeldig inntil siste periode, og her nyttes dessuten *verða* bare med partisipp av *eiga* 'eie' og *njóta* 'nyte' fram til 1500, men med *njóta* pluss *brjóta* 'forbryte seg', *koma* 'komme' og *segja til* 'si til, befale' i den siste perioden.

	1350 –74	1375 –99	1400 –24	1425 –49	1450 –74	1475 –99	1500 –24	Sum
<i>vera</i> + akt. part.	7	5	12	19	12	19	12	86
Pr. 1000 linjer	0,9	0,4	1,2	1,9	1,7	2,7	2,7	1,5
<i>verða</i> + akt. part.	4	9	5	10	1	3	7	39
Pr. 1000 linjer	0,5	0,8	0,5	1,0	0,1	0,4	1,6	0,7
<i>vera</i> + pass. part.		1		4		1		6
<i>blifa</i> + akt. part.			1	1	2	2		6
Objektspredikativ				1			1	2
SUM	11	15	18	35	15	25	20	139
Pr. 1000 linjer	1,5	1,3	1,8	3,4	2,1	3,5	4,4	2,4

Tab. 7. Predikative presens partisipp – kronologisk fordeling

Tab. 8 viser at det er større forskjeller i frekvensen av presens partisipp som predikativ mellom ulike brevttyper enn mellom periodene. I kongebrev er det i stor grad hyppig bruk av *verða* med partisipp av *eiga* og *njóta* som trekker opp, mens det i brev fra lågere embetsmenn er bruk av *vera* med partisipp av *ráða* 'planlegge' sammen med *valda* 'være skyld i'. Mest utbredt bruk av presens partisipp som predikativ kan en si at det er i brev fra høgere geistlige, som nok er de mest latinkyndige, for der er

ikke bare den samla frekvensen forholdsvis høg, men fire av de fem typene som en kan dele materialet i, er representert, og det er snakk om partisipp av ganske mange ulike verb og verbkombinasjoner.

	Konger	Høgere geistlige	Lågere geistlige	Høgere embetsmenn	Lågere embetsmenn	Lagmenn	Borgere	Lagrettemenn	Øvrige	Sum
<i>vera</i> + akt. part.	2	17	12	8	14	4	1	14	14	86
<i>vera</i> + pass. part.		3	3							6
<i>verða</i> + akt. part.	16	5	6		1		1	5	5	39
<i>blifa</i> + akt. part.		2	1			2	1			6
Objektspredikativ				1		1				
SUM	18	27	22	9	15	7	3	19	19	139
Pr. 1000 linjer	8,0	5,7	1,8	3,6	7,1	1,7	2,2	1,9	1,1	2,4

Tab. 8. Predikative presens partisipp – sosial fordeling

6.6 Oppsummering av bruken av presens partisipp som predikativ

Når det heter om norrønt at det er sjelden med presens partisipp med aktiv betydning som subjektspredikativ i folkelig stil, mens dette er mer vanlig i lærd stil, er det vanskelig å si hvor de mellomnorske diploma plasserer seg, men en kan nok ikke si at slik bruk av presens partisipp er noe framtreddende trekk, sjøl om det fins en god del eksempel. Derimot stemmer det klart med norrønt at slike subjektspredikativ særlig fins til *vera* og sammen med dette danner omskrevne presens- og preteritumformer, og at det er sjeldnere med presens partisipp med aktiv betydning som subjektspredikativ til verb med betydningen 'å bli' og som objektspredikativ. En ny distinksjon mellom 'å bli' med inntredende og vedvarende betydning kommer imidlertid når *verða* suppleres med det innlånte *blifa*. I norrønt var bruk av presens partisipp med passiv betydning sammen med *vera* hovedsakelig knytta til lærd stil, men i de mellomnorske diploma er det bare sporadiske eksempel på dette. De få eksempla som fins, illustrerer likevel både at et opphavlig akkusativobjekt kan gjøres til subjekt i et slikt passivuttrykk, at vi får subjektlaus uttrykk når partisippet er et intransitivt verb, og at det logiske subjekt kan stå som et dativeledd. Oppsummerende kan vi kanskje si at den predikative bruken av presens partisipp i mellomnorske diplom har preg av norrøn lærd stil uten at dette er veldig tydelig.

7 Presens partisipp som adverb

Det ser ikke ut til at bruk av presens partisipp aleine som vanlig adverb er belagt i norrønt, men i det mellomnorske materialet er det ett diplom med to nokså like eksempel på dette med verbet *opinbera* 'åpenbare, gjøre kjent' slik som i (50). Det er mulig at presens partisipp av dette verbet her er nytta feilaktig for adverbet *opinberliga* 'åpenbart, tydelig'.

- 50 ... at iak haffuer tik illa imote gyo(r)th lønlega eller **vppenbarende** Kolff — ... *at jeg har gjort ille mot deg hemmelig eller åpenbart, Kolv.* (DN I 943 1485)

Det eneste andre adverbet som fins i materialet og er relevant i denne sammenhengen, er *úviljandi* 'uvillig' (51). Grunnlaget er presens partisipp av *vilja* 'ville', men her med det nominale nektingsprefikset *ú-* (jf. Ahlberg 1942: 20). Med dette prefikset er det naturlig å regne med adverbial bruk, sjøl om dette kan minne om et partisipp som apposisjon til subjektet. (Sml. *úhrórandi* 'som ikke kan flyttes' som etterstilt attributt i (13b) i § 4.2.)

- 51 ... ath allan then skadhe som Amwndh Biørnson fek thet giordhe jag **owiliandhe** — ... *at all den skade som Amund Bjørnsson fikk, det gjorde jeg uten å ville det.* (DN IV 1044 1505)

8 Sammenfatning

De vanligste bruksmåtene av presens partisipp er sammenfatta ovafor som avslutning på gjennomgangen av dem, og disse sammenfatningene skal ikke gjentas i detalj her. I stedet skal vi forsøke å få et mer overordna inntrykk av bruken av presens partisipp i det mellomnorske diplommateriale.

Aller først kan vi slå fast at gjennomgangen av materialet har vist at substantivisk bruk av presens partisipp er et lite framtreddende trekk, og at bruken av presens partisipp som adverbial er heilt marginal. Den substantiviske bruken av presens partisipp er nok er på linje med norrøn folkelig stil.

De vanligste bruksmåtene av presens partisipp er altså som attributt, apposisjon og predikativ. Presens partisipp som attributt fins 635 ganger i 621 konstruksjoner og kan sies å være den aller vanligste bruksmåten. Riktignok fins presens partisipp som apposisjon heile 2013 ganger i 1987 konstruksjoner om vi tar med den hyppige kunngjøringsformelen, men om vi ser bort fra denne formelmessige bruken, er det bare snakk om 342 partisipp i 317 konstruksjoner. Minst vanlig av disse tre bruksmåtene er presens partisipp som predikativ brukt 153 ganger i 139 konstruksjoner.

Når det gjelder forekomsten av presens partisipp, har Nygaard (1879: 225–226) observert at denne i norrøn litteratur «falder meget ujævn». I sagaer i folkelig stil er det ifølge opplysningene hos Nygaard i snitt under ett presens partisipp på ti sider tekst. I tekster som er påvirkta av latinsk syntaks, har Nygaard funnet omtrent ett presens partisipp pr. side. I det undersøkte mellomnorske diplomaterialet er det 2804 presens partisipp (inkludert de tre partisippa brukt som adverbial) fordelt på om lag 1440 sider tekst, dvs. ca. 1,95 partisipp pr. side. Om vi ser bort fra presens partisipp i kunngjøringsformelen, blir det 1133 partisipp på de 1440 sidene, dvs. ca. 0,79 partisipp pr. side. I Nygaards opptelling er substantiverte presens partisipp med, mens disse ikke er telt opp i diplomaterialet. I det gammalnorske materialet som Aasen (1971: 353) har gått gjennom, utgjør substantiverte partisipp omtrent en tredel av materialet. Om vi antar at situasjonen er mer eller mindre den samme i diplomaterialet, skulle vi kunne slutte at forekomsten av presens partisipp i de mellomnorske diploma er på høgde med de norrøne tekstene med størst bruk av slike partisipp.

Attributive presens partisipp i det mellomnorske materialet er som i norrøn folkelig stil som oftest intransitive verb med aktiv betydning, mens det bare er spredte eksempel på transitive attributive partisipp med passiv betydning. Unntak som kan minne om lærd stil, er for det første noen transitive verb med aktiv betydning, og for det andre at det ikke er heilt uvanlig at attributive presens partisipp har «verbal styrelse», dvs. underledd knytta til seg.

Appositive presens partisipp i mellomnorsk brukes i større grad som i norrøn lærd stil ettersom det er snakk om både transitive og intransitive verb og det gjerne er underledd knytta til partisippet, men med noen få unntak er det bare snakk om aktiv bruk. Trekk fra lærd stil er for øvrig ikke minst den hyppige bruken av dobbel dativ uten preposisjon og bru-

ken av et partisipp som apposisjon til et objekt tilsvarende akkusativ med infinitiv.

Predikative presens partisipp i mellomnorsk fins i videre bruk enn i norrøn folkelig stil ettersom vi finner slike partisipp av både transitive og intransitive verb med så vel aktiv som passiv betydning. Imidlertid finner vi ikke presens partisipp etter *vera* 'være' som omskrevet uttrykk «om pligt, nødvendighed eller mulighed». Derimot er det nok et lærd trekk når *vera* eller *verða* 'bli' med presens partisipp av et hovedverb danner sammensatte verbalformer: *vera* i infinitive, presens, preteritum og perfektum med partisipp som omskriving for vanlige infinitiv-, presens-, preteritum- og perfektumformer, og *verða* i infinitiv, presens, preteritum og perfektum med partisipp som framtidsomskrivningene 'komme til å', 'kommer til å', 'kom til å' og 'har kommet til å'.

Mens den attributive bruken av presens partisipp i mellomnorsk altså langt på veg er som i norrøn folkelig stil, finner vi klart mer preg av lærd stil i den appositive og predikative bruken av presens partisipp.

Om vi ser bort fra det som sannsynligvis er tilfeldig variasjon eller resultat av formelbruk, er det egentlig bare snakk om to rimelig tydelige kronologiske endringer i bruken av presens partisipp. For det første er frekvensen av attributive presens partisipp med aktiv betydning klart stigende i løpet av mellomnorsk tid. For det andre øker bruken av presens partisipp som predikativ noe i løpet av mellomnorsk tid, mest synlig ved *vera*, men trulig også ved *verða*, som brukes med flere verb enn før i siste periode. Det er vanskelig å forklare dette som annet enn utslag av endringer i språkbruken som følge av økende utenlandsk påvirkning på norsk i løpet av mellomnorsk tid.

Sett på samme måte er det også forholdsvis lite tydelig sosial variasjon i bruken av presens partisipp. Ett forhold som synes klart, er imidlertid at attributive presens partisipp er minst vanlige i brev fra lågere embetsmenn, lagrettemenn og øvrige utstedere, dvs. at det er minst bruk av slike partisipp i tekster som trulig er blant dem som best bevarer tradisjonelt språk. Ved bruken av presens partisipp som apposisjon er det to forhold som peker seg ut, dels at den aller lågest frekvensen av presens partisipp som apposisjon til subjektet for andre verb enn bevegelsesverb fins i breva fra lagrettemenn, og dels at appositive presens partisipp av det modale hjelpeverbet *skulu* 'skulle' sammen med en infinitiv hovedsakelig fins i brev fra geistlige. Her ser det altså ut til å være en tendens til mindre bruk av presens partisipp i brev som nok i størst grad tilsvarte

folkelig talemål, og mer bruk av slike partisipp i brev fra dem som trulig var mest påvirka av latin. Endelig er det mest utbredt bruk av presens partisipp som predikativ i brev fra høgere geistlige, som altså er de mest latinkyndige.

I sin undersøkelse av bispebrev konkluderer Berulfsen (1948: 251–252) med at vi der finner innslag av det «som er blitt kalt *den lærde stil*», med bl.a. «innskudd av adjektiviske og adverbiale partisippkonstruksjoner.» På dette punktet må ikke bare bispebrev, men også det mellomnorske diplommaterialet som helhet sies å være mer eller mindre prega av lærd stil.

I samband med omtalen av bispebrev påpeker Berulfsen (1948: 129) videre at «de som lærte å skrive, fikk også rettleiing i hvordan framstillingen og språkbruken skulle være for at det litterære produkt kunne heves til virkelig kunst». Nå er det ikke vanlig å karakterisere diplomspråket generelt som et litterært produkt av slik kvalitet, men med de fremmede mønsterne som ligger til grunn for det norske diplomspråket, er det ikke så overraskende at en finner en bruk av presens partisipp som i mye bærer preg av fremmed påvirkning liksom norrøn lærd stil.

Litteratur

- Ahlberg, Märta. 1942. *Presensparticipet i fornsvenskan. En syntaktisk studie*. Lund: Carl Bloms boktryckeri.
- Astås, Reidar. 1987. Lærd stil, høvisk stil og florissant stil i norrøn prosa. *Maal og Minne* 1987 (1–4), 24–38.
- Berulfsen, Bjarne. 1933. *En stilistisk og språklig undersøkelse av brevene fra Håkon Erlingsson, biskop i Bergen 1332–1342*. Bidrag til nordisk filologi av studerende ved Universitetet i Oslo utgitt av Sigurd Kolsrud, Magnus Olsen og Didrik Arup Seip IX. Oslo: Aschehoug.
- . 1948. *Kulturtradisjon fra en storhetstid*. Oslo: Gyldendal.
- Blaxter, Tam. 2017. *Speech in space and time: Contact, change and diffusion in medieval Norway*. PhD thesis. University of Cambridge.
- Budal, Ingvil Brügger. 2009. *Strengleikar og Lais. Høviske noveller i omsetjing frå gammalfransk til gammalnorsk*. Bind 1: Tekstanalyse. PhD-avhandling. Universitetet i Bergen.
- . 2018. A translation and its continuation. The use of the present participle in *Elíss saga ok Rósamundar*. I: *Opuscula XVI*, red. Annette

- Lassen & Philip Lavender, 63–89. *Bibliotheca Arnamagnæana L.* Copenhagen: Museum Tusulanum Press.
- DN = *Diplomatarium Norvegicum*, I–XX 1849–1915, XXI 1976, XXII 1990–1992. Christiania/Oslo.
- Ejrnæs, Bodil. 2020. *Bibelsprog. I: Dansk i brug. Dansk sproghistorie 4*, hovedred. Ebba Hjorth, 58–98. Aarhus Universitetsforlag/Det Danske Sprog- og Litteraturselskab.
- Falk, Hjalmar & Alf Torp. 1900. *Dansk-norskens syntax i historisk fremstilling*. Kristiania: Aschehoug.
- Faarlund, Jan Terje. 2004. *The Syntax of Old Norse*. Oxford: Oxford University Press.
- Faarlund, Jan Terje, Svein Lie & Kjell Ivar Vannebo. 1997. *Norsk referansegrammatikk*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Grøtvedt, Per Nyquist. 1949. *Studier over målet i lagmannsbrev fra Oslo 1350–1450*. Skrifter utgitt av Det Norske Videnskaps-Akademi i Oslo. II. Hist.-Filos. Klasse, 1948. No. 2. Oslo: Jacob Dybwad.
- Halvorsen, Eyvind Fjeld. 1969. Mattias Tveitane: Den lærde stil. *Maal og Minne* 1969, 1–18.
- Hanssen, Eskil, Else Mundal & Kåre Skadberg. 1975. *Norrøn grammatikk*. Oslo–Bergen–Tromsø: Universitetsforlaget.
- Heggstad, Leiv. 1931. *Norsk grammatikk*. Faksimileutg. 1975. Oslo: Tanum–Norli.
- Holm, Gösta. 1952. *Om s-passivum i svenskan – företrädesvis folkmålen och den äldre fornsvenskan*. Lundastudier i nordisk språkvetenskap 9. Lund: Gleerup.
- Haastrup, Niels. 1990. Vernacular grammar as a calque of Latin grammar. The case of infinitive + SKULLENDE. I: *De Ortu Grammaticae. Studies in medieval grammar and linguistic theory in memory of Jan Pinborg*, red. G. L. Bursill-Hall, Sten Ebbesen & Konrad Koerner, 87–98. Amsterdam studies in the theory and history of linguistic science, Series III, Vol. 43. Amsterdam–Philadelphia: John Benjamins.
- Kgs. = Holm-Olsen, Ludvig utg. 1983. *Konungs skuggsiá*. Norrøne tekster nr. 1. 2. rev. oppl. Oslo: Norsk historisk kjeldeskrift-institutt.
- Kinn, Torodd. 2014. Verbalt presens partisipp. *Norsk Lingvistisk Tidsskrift* 32 (1), 62–99.
- Mørck, Endre. 1980. Passiv i mellomnorske diplom. Upubl. hovedfagsoppg. Institutt for nordisk språk og litteratur, Universitetet i Oslo.

- . 1999. Sociolinguistic studies on the basis of Norwegian medieval charters. I: *Language change. Advances in Historical Sociolinguistics*, red. Ernst Håkon Jahr, 263–290. Trends in linguistics. Studies and monographs 114. Berlin–New York: Mouton de Gruyter.
- . 2005. Connective/narrative inversion in Middle Norwegian declarative clauses. I: *Contexts – Historical, Social, Linguistic. Studies in Celebration of Toril Swan*, red. Kevin McCafferty, Tove Bull & Kristin Killie, 263–278. Bern o.fl.: Peter Lang.
- . 2015. Hovedtrekk ved akkusativ med infinitiv i mellomnorsk. *Maal og Minne* 2015 (2), 43–85.
- . 2016. Forma på det mediopassive suffikset i mellomnorske diplom. *Maal og Minne* 2016 (2), 1–30.
- Noreen, Adolf. 1923. *Altnordische Grammatik I. Altisländische und altnorwegische Grammatik*. 4. opplag. Halle: Max Niemeyer. – Opptrykk, Tübingen: Niemeyer 1970.
- Nygaard, M. 1879. Om brugen af det saakaldte præsens particip i oldnorsk. I: *Aarsberetning for nordisk oldkyndighed og historie*, 203–228. Kjøbenhavn: Thiele.
- . 1896. Den lærde stil i den norrøne prosa. I: *Sproglig-historiske studier tilegnede Professor C. R. Unger*, 153–170. Kristiania: Aschehoug.
- . 1905. *Norrøn syntax*. 2. oppl. 1966. Oslo: Aschehoug.
- ONP = *Ordbog over det norrøne prosasprog* (<https://onp.ku.dk/onp/onp.php>).
- Pettersen, Egil. 1975. *Språkbrytning i Vest-Norge 1450–1550*. Oslo–Bergen–Tromsø: Universitetsforlaget.
- . 1991. *Språkbrytning i Vest-Norge 1450–1550 II. Morfologi*. Bergen: Alma Mater.
- Skadberg, Kåre. 1971. Noko om stil og syntaks i rettarbøtene frå Håkon V Magnusson. *Arkiv för nordisk filologi* 86, 179–231.
- Str. = Cook, Robert & Mattias Tveitane utg. 1979. *Strengleikar. An Old Norse translation of twenty-one Old French lais*. Norrøne tekster nr. 3. Oslo: Norsk historisk kjeldeskrift-institutt.
- Thom. = Unger, C. R. utg. 1869. *Thomas saga erkibyskups. Fortælling om Thomas Becket erkebiskop af Canterbury*. Christiania.
- Western, Aug. 1936. Nye streiftog i gammelnorsk syntaks. *Maal og Minne* 1936, 24–35.

- Aasen, Dagfinn. 1971. Presens partisipp i gammelnorsk. I: *Mål og namn. Studiar i nordisk mål- og namnegransking*, red. Hallvard Magerøy & Kjell Venås, 337–387. Oslo–Bergen–Tromsø: Universitetsforlaget.
- Aasen, Ivar. 1965. *Norsk grammatikk*. Etter fyrsteutgåva frå 1864. [Oslo:] Universitetsforlaget.

Abstract

The article describes the use of the present participle in Middle Norwegian, and this use is compared with Old Norse popular and learned style. The survey is based on 3208 charters from the period 1350–1524 with a total of 2804 occurrences of the present participle. Nominalized present participles are briefly described, and the rare adverbial use of such participles is registered, but the main focus is on the relatively widespread attributive, appositive and predicative use of the present participle in the material. A thorough account is given of these three uses with examples of all the verbs that are in the present participle. The main conclusion is that the attributive, appositive and predicative use of the present participle in the Middle Norwegian charters is, to a varying degree, as in Old Norse learned style. Another result of the survey is that there is little variation in the material, both chronologically between different subperiods and socially between charters with different signatories.

Endre Mørck
UiT Norges arktiske universitet
Institutt for språk og kultur
Postboks 6050 Langnes
NO-9037 Tromsø
endre.morck@uit.no